

◆ Inleiding

Voor Roeselare en 't West-Vlaamse hart vormt het gebied aan het Sterrebos en de Kleiputten een belangrijke groenoase. Via verweving en uitbreiding ontwikkelt zich stilaan een echte groenpool. Met het project 'Bergmolenbos' wil de Vlaamse overheid er zo'n 153 hectare groen inrichten. Geleidelijk koopt het Agentschap voor Natuur en Bos gronden aan en richt ze in als groene long. Het stadsrandbos zal zich uitstrekken tussen de N36 (Rijksweg), de Moorseelesteenweg, de Dadizeleleestraat en de Meensesteenweg in Rumbeke, aan de overkant van het provinciedomein Het Sterrebos.

Het Stad-Land-schap 't West-Vlaamse hart en het stadsbestuur van Roeselare zijn ervan overtuigd dat het ontsluiten van kennis/informatie over de site Sterrebos/Bergmolenbos een meerwaarde kan betekenen voor de inwoners van 't West-Vlaamse hart. Samen met heel wat betrokken partijen (ANB, Natuurpunt Mandelstreek,...) werd werk gemaakt van een leidraad voor een gebiedsverkenning waarbij deelnemers het gebied kunnen verkennen en ontdekken. Deze leidraad ontsluit de kwaliteiten van het gebied inzake natuur, landbouw, economie, cultuur, historiek, landschap, erfgoed, ... en geeft zicht op de toekomstige plannen (Masterplan, voor de inrichting van stadsrandbossen te Roeselare).

🏠 Speelheuvel - zone speelbos

Geschiedenis	4	Natuur en landschap	21
Herkomst naamgeving	4	Natuurreservaat De Kleiputten	21
Archeologie	4	Het ontstaan	21
Restheuvel	4	Plan-Woudaapje	22
Mammoet	5	Waterregeling	23
Klei	5	De Kleiputten binnen het gebied	
Archeologische vondsten	6	Bergmolenbos	23
Kasteelvijvers	7	Fauna en flora	25
Sterrebos	8	Het hele gebied Bergmolenbos	28
Kasteel Rumbek	8	Landbouw en economie	29
Het Sterrebos	13	Vanheede Environment Group	29
Roerend en onroerend erfgoed	13	Historiek	29
Dadizeleengoed	14	Cijfers	30
Voormalig hoefetje	14	Activiteiten	30
Zwarte kapel	14	De site	32
Duitse militaire post	15	Open bedrijfscultuur	32
Villa Eksternest	15	Plan-Woudaapje	32
Duits vliegveld	16	Dewulf	33
Kleiontginning	17	VABI-hoeve	34
Kezelbergroute	17	Lochting-Dedrie	34
Kunst	19	Inagro	35
Muze'um L	19		

◆ Voormalig hoevetje, Dadizeleleenstraat

Stadsrandbos	36
Het idee voor een stadsrandbos	36
Op Vlaams niveau	36
In Roeselare	38
Masterplan Bergmolenbos	41
Het tot stand komen	41
ANB als leading partner	42
Actieplan	43
Bibliografie	44
Kaart	45
Bijlagen	46
Piet Desmet over het natuurgebied	
De Kleiputten en het	
Plan-Woudaapje	46
Fernand Callebert over Muze'um L,	
licht en landschap	49
Colofon	52

◆ Geschiedenis

Herkomst naamgeving

Bij bepaalde toponiemen moet je het niet verzoeken. De herkomst van de naam 'Bergmolen' is al even eenvoudig als vanzelfsprekend. Ooit stond in de (huidige) Bergstraat, zo'n 150 m ten oosten van Villa 't Eksternest een windmolen – voor de garantie van voldoende windvang niet toevallig op het hoogste punt van (het toen nog zelfstandige) Rumbeke. Het gaat weliswaar maar om een 'rimpel' in het reliëf, 39 à 40 m boven de zeespiegel, maar in het vlakke West-Vlaanderen spreekt de volksmond dan al vlug van een 'berg'. De omgeving rond de molen op de 'berg' werd dus logischerwijze de Bergmolen, gelegen in het gehucht Zilverberg, op het grondgebied van de Roeselaarse deelgemeente Rumbeke.

De houten korenwindmolen was de banmolen van het 'hof ende heerschap van Rumbeke'. Zo'n banmolen was veeleer een 'dwangmolen', eigendom van de plaatselijke heer – in dit geval Jacob van Thiennes – die de boeren uit de buurt verplichtte daar hun graan te laten malen... en in de meeste gevallen ook nog eens een tiende, van (de waarde van) het graan als belasting inde. De eerste vermeldingen van deze molen gaan terug tot 1502. De oudste afbeelding ervan staat op een schilderij van het kasteel en de kasteelbewoners van ca. 1538.

De Bergmolen bleef tot in de Franse tijd (eind 18de, begin 19de eeuw) in het bezit van de kasteelheren van Rumbeke. Toen in die periode het feodale systeem verdween en het werd toegestaan ook 'vrije molens' op te trekken, besloot graaf Christian de Thiennes, heer van Rumbeke, zijn molen te verkopen aan de molenaar die hem op dat moment bediende: Louis Deleye.

De molen bracht de nieuwe eigenaar niet bepaald veel geluk. Drie jaar later, in 1805, gebeurde er een gruwelijk drama. Pierke, het driejarig zontje van de molenaar, geraakte er al spelend tussen de zware kamwielen. Vader Deleye had

niets opgemerkt en stond – zoals molenaars dat doen – met zijn hand in de meelzak onder de meelgoot te tasten of het graan voldoende fijn gemalen was. Opeens voelde en zag hij dat het meel nat en rood was en dat gemalen vlees en been door de goot mee gleeed. Het was het vlees en bloed van zijn eigen kind...

In 1838 verkocht de laatste van de kinderen Deleye de Bergmolen aan Jan Maertens uit Dadizelle. Die liet de uitbating ervan een kwarteeuw aan Jan D'hondt en diens zoon Armand. Die moest echter in 1876 plaats ruimen voor de zoon van eigenaar, Gustaaf, die met zijn eigen nazaten de molen draaiende hield tot 19 oktober 1914. Die datum staat in het collectieve geheugen van Rumbeke en Roeselare gegrift als 'Schuwe Maandag' of de dag dat de Duitsers binnenvielen en er lelijk huis hielden. In al het geweld ging ook de Bergmolen eraan. Hij werd in brand geschoten door Duitse kanonnen, opgesteld bij de Vosse molen. Om te blussen was er midden al dat oorlogsgeweld geen tijd. In Rumbeke alleen al stonden op Schuwe Maandag 65 huizen in brand. Nadien werd de molen nooit meer opgetrokken, maar een eeuw later bleef wel het toponiem 'Bergmolen' overeind. Ook is er nog een schilderij bewaard gebleven van de molen, een creatie van kunstenaar Emiel Duyvewaardt (Roeselare 1849-1926).

Archeologie

Restheuvel

De voorbije millennia was het in onze contreien een komen (transgressie) en gaan (regressie) van de Noordzee. Dat had vooral te maken met grote klimaatsveranderingen in het quartaire tijdperk, zo'n 2 miljoen jaar geleden. Tijdens de warmere tussenijstijden steeg de zeespiegel, een gevolg van het smelten van ijskappen en gletsjers. Bij elke ijstijd gebeurde het omgekeerde. De zee-

🏠 wit geschilderd geodetisch punt

spiegel daalde, waardoor rivieren langer werden, een groter verval hadden en dus krachtiger in het landschap inschuurden. Hardere klei- en paniseliane zandsteenlagen boden meer weerstand aan die erosie en gingen daardoor boven hun omgeving uitsteken. Het werden zogeheten 'restheuvels'. Zo is ook het ontstaan van de Zilverberg te verklaren, net als de glooiingen in het verlengde trouwens, rond Passendale en Zonnebeke, of de heuvelrug Hooglede – Lichtervelde – Tielt. Kortom, het reliëf rond de Bergmolen is een erfenis uit de periode van de koude ijstijden. Het maakt dat op het grondgebied van Roeselare een hoogteverschil van ca. 25 m voorkomt: van de 39 à 40 m op de Zilverberg tot de 15 m in de Mandelvallei, het laagstgelegen deel in de stad. Aan het Roodhuys in de Bergstraat staat overigens een wit geschilderd geodetisch punt. Van op die plaats werden in het verleden de meeste hoogtemetingen in onze regio opgenomen.

Mammoet

Begin jaren 2000 werden in De Kleiputten restanten van een groot skelet opgegraven. Uit onderzoek van het Koninklijk Belgisch Instituut voor

Natuurwetenschappen bleek het om een schouderblad, beenderen en tanden van de wolharige mammoet te gaan. Die verdween in Europa zo'n 10.000 jaar geleden, op het einde van de laatste ijstijd. De restanten kunnen dateren uit het Midden Wechseliaan of Pleniglaciaal (73.000 tot 145.000 jaren geleden) of het Laet Wechseliaan (14.500 tot 10.000 jaren geleden).

Mammoeten leefden op uitgestrekte steppen en toendra's en trokken rond in kudde, onder leiding van het oudste en het sterkste dier. Ze voedden zich met gras en kruiden, wilgen, berken en elzen. Een mammoet kon liefst 5 m lang en 4,5 m hoog worden. Even indrukwekkend waren zijn sterk gebogen slag tanden. Ze konden 4 tot 5 m lang zijn en wogen 100 tot 400 kg het stuk! Ze dienden als 'graafwerktuig' voor moeilijk bereikbaar voedsel en ook om zichzelf te verdedigen.

Klei

Eerder, in 1979, trof men in de kleigroeve – toen nog Ostyn – op een diepte van circa 20 m ook al kleine haaiantanden, versteende boomschors en fossielen aan. Die laatste dateren van het tertiair-Eoceen en zijn zo'n 35 à 38 miljoen jaar oud.

Deze fossielen als zeeafzetting waren dus al in de ondergrond aanwezig nog voor het ontstaan van de Zilverberg als restheuvel. Nog ouder, want afzettingen van de Eocene zee, 40 tot 55 miljoen jaren geleden, zijn de verkiezelde turritellenschelpen of penhoortjes die men elders op de Zilverberg, nabij Villa 't Eksternest aantroef, net als enkele hartvormige kokkelschelpen en nummeliëten – kleine ronde fossielen die gelijken op een nummelus of Romeins muntje.

Archeologische vondsten

Heuvelkammen zoals die aan de Zilverberg bezitten een grote strategische waarde. Dat wisten de Kelten en later ook de Romeinen al en zodoende bouwden ze er hun vestingen. Geen toeval dus dat archeoloog Jozef Goderis en zijn echtgenote Maria Pype vanaf 1984 op de Zilverberg veldprospecties gingen doen. Die leverden intussen een duizendtal silexartefacten en werktuigen op, afkomstig van deze restheuvel. Vondsten van werktuigen in vuursteen of silex bewezen dat nomaden of zwervers al eeuwen lang over de Zilverberg trokken als jagers. Ze waren volledig

afhankelijk van wat de natuur hen te bieden had. Later, op het einde van de Nieuwe Steentijd (ca. 11.000 - 3300 v. Chr.), kwamen mensen er zich permanent vestigen, om er ter plekke voedsel te kweken en vee te telen. Verder archeologisch onderzoek maakte duidelijk dat de oudste nederzetting ooit in Roeselare zich zonder twijfel op de noordelijke flank van de Zilverberg bevond. De opgravingen die dat aan het licht brachten, vonden voornamelijk plaats tussen 2002 en 2006. "De site die daarvoor de meeste bewijzen leverde bevindt zich in een veld net tegenover Villa 't Eksternest", vertelt Jozef Goderis, die de opgravingen op de Zilverberg leidde en voorzitter is van zowel de Vereniging voor Oudheidkundig Bodemonderzoek West-Vlaanderen als de Werkgroep Archeologie Roeselare. "We hebben er een reeks greppelsporen en liefst 26 gedeeltelijk op één lijn gerichte paalsporen van een nederzetting blootgelegd, waartussen we ook heel wat silexstenen en aardewerkresten vonden uit de nederzettingentijd. Ook Romeinse potscherven of handmolensteentjes kwamen te voorschijn. De bodemstalen met houtskool uit de 26 gevonden paalsporen werden verder onderzocht door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium. Daaruit bleek dat het bouwsel in hout en stro te dateren is tussen 2290 en 2130 voor Christus. Deze vroege bewoning mag je dus situeren in de overgang van het einde van de Nieuwe Steentijd (neolithicum) naar de Bronstijd."

Op de plaatsen waar de prehistorische paalsporen werden teruggevonden, plantte het Art In Situ-team van Fernand Callebert in 2011 nieuwe metalen pijlers of 'herinneringspaaltjes'. Wie tegenover Villa 't Eksternest in de Bergstraat de wilgenallee naar de archeo site Oude Zilverberg inloopt, krijgt op die manier een idee van de omvang van het houten gebouw dat er ruim 4.000 jaar geleden heeft gestaan.

◆ archeologische site - pijlers herinneren aan prehistorische gebouwen

◆ kasteelvijver

Kasteelvijvers

In 1996 vonden in de vijvers van het Sterrebos baggerwerken plaats. In het bovengehaalde slib ontdekte Jozef Goderis een achttal prehistorische werktuigen, waaronder een Tjongerspits uit de Federmessercultuur (11000 tot 12000 voor Christus) en een (beschadigd) Midden Paleolithisch stuk (37000 tot 250000 voor Christus). Ook werden tijdens het baggeren een aantal kannebuizen gevonden. Deze buizen in ongeglaazuurd aardewerk werden gebruikt om water van de ene vijver in de andere te laten overlopen. Gezien het Sterrebos aangeplant werd vanaf 1765, dateren ze allicht van de 18de eeuw. Na het heraanleggen van de kasteelomgeving werden in september-oktober 2008 de kasteelvijver en de twee kwadrantvijvers andermaal uitgebaggerd. Meteen doken heel wat zwanenmossels op. Deze zoetwatermosselen worden tot 20 cm groot. De aanwezigheid ervan staat garant voor een goeie waterkwaliteit. Tijdens deze werken werd tegelijk een afvoerkanaaltje ontdekt. Het was aangelegd met bakstenen en liep vanaf het kasteel naar de noordelijke vijver. Allicht dateert het van de 18de eeuw, toen de vijver werd aangelegd.

◆ kwadrantvijvers

Omdat er twaalf jaar eerder al eens was gebaggerd, verwachtte men niet zoveel archeologische vondsten meer. Toch werd andermaal een prehistorisch voorwerp uit silex ontdekt, wat wijst op silexbewerking door de prehistorische mens. Tegelijk staken tussen de modder verscheidene munten uit zowel de 16de, 17de als de 18de eeuw. De oudste was een verzilverde munt uit de

tijd van keizer Karel V en dateerbaar tussen 1521 en 1555.

Uit het slib haalden diggers ook een aantal obussen, een Brisant granaat en een gevleugelde mortiergranaat. Daarbovenop vonden ze er ook Duitse, Engelse, Franse en Belgische kogels, afkomstig uit beiden wereldoorlogen. Dat het kasteel werd belegerd door de geallieerden, wordt bevestigd door een gevonden Engelse ontstekker, gebruikt in mei 1917. De Brisant granaat dateert dan weer uit de Tweede Wereldoorlog en bewijst dat er in de meidagen van 1940 zwaar werd gevochten rond het kasteel.

Sterrebos

In 2004 deden Jozef Goderis en Herman Heyman archeologisch onderzoek in het westelijke poortgebouw van het Kasteel Rumbeke – of beter er onder, want daar bevindt zich een gemetselde en gewelfde put. Allicht gaat het om een waterput, mogelijk even oud als de primitieve poort, 16de eeuws of ouder, waartegen hij was aangebouwd. Vermoedelijk is hij rond 1731 gedeeltelijk herbouwd, toen het huidige poortgebouw werd opgetrokken. De archeologen ontdekten eveneens twee metseltekens op de binnenkant van het westelijk poortgebouw, gelijkaardig aan deze die op de gevel van het kasteel waarneembaar zijn. Middeleeuwse metseltekens zijn oude muurtekens. Je treft ze niet alleen aan op kastelen, maar ook op kerken, poorten en woonhuizen, op tal van plaatsen in België, Nederland, Noord-Frankrijk en Duitsland. Meestal hebben ze een symbolische betekenis, zijn het geladen tekens die door het eigen volk werden herkend. Ze moesten hen beschermen tegen het kwade en bevorderden de vruchtbaarheid van mens, dier en akkers. Toch blijven er tot vandaag ook veel mysteries rond bestaan en is er vanwege de onduidelijkheid nog maar weinig onderzoek rond gedaan. Even vaak worden ze trouwens ‘metselaarstekens’ genoemd. Ten onrechte, want het gaat zeker niet om een soort handtekening van een metselaar.

Daar zijn ze veel te groot en te pontificaal voor. Dan klinkt de term ‘metselteken’ toch correcter. Ook op de buitenmuren van het Kasteel Rumbeke zijn een viertal metseltekens en talrijke combinatievormen ervan te zien. Van de ruit neemt men aan dat het een vruchtbaarheidssymbool is, namelijk de samensmelting van een omgekeerde V, het mannelijk hemelteken, en de ‘gewone’ V, het vrouwelijke aardeteken. Het drie-zonnen-motief, op de toren en op het fronton boven de ingangspoort, staat allicht symbool voor de sterke verbondenheid van de mens met de zonnecyclus: opgaande zon, hoogste stand en ondergaande zon, einde en begin van het jaar, dood en verrijzenis. Het Sint-Andrieskruis (X) zou verwijzen naar de Orde van het Gulden Vlies. Onder het maalkruis is een olielampvorm of vuurslag-teken te zien, waarmee Thomas I de Thiennes (1534-1558) naar verluidt zijn verbondenheid met de Bourgondische hertogen wilde onderstrepen. Al beweren anderen dan weer dat de tekens er al eerder werden aangebracht door zijn grootvader Robert de Thiennes (1440-1503).

Kasteel Rumbeke

De vroegste geschiedenis van het Kasteel Rumbeke gaat terug tot de 9de eeuw en de tijd van Boudewijn met de IJzeren Arm. Een legende vertelt dat deze eenvoudige woudmeester in 862 de dochter van de Franse koning Karel de Kale schaakt, om ermee naar Vlaanderen te vluchten en zich schuil te houden in de burcht van Rumbeke. De ‘ontvoering’ leidt tot een huwelijk en de paus moet tussenkomen om de gramschap van de koning te koelen. Uiteindelijk zal hij zijn schoonzoon zelfs het gebied tussen de Noordzee, de Somme en de Schelde schenken en bevorderen tot Graaf van Vlaanderen. Op die manier staat Rumbeke dus mee aan de wieg van Vlaanderen.

De Graven van Vlaanderen blijven in Rumbeke generatie na generatie de plak zwaaien. Door

◆ kasteel Sterrebos - © Gilbert Bolle

erfenissen, huwelijken en verkopen wisselen heerlijkheid en burcht vanaf de 14de eeuw echter regelmatig van eigenaar. Achtereenvolgens zijn dat de heren van Wervik, de families van Nevele, de Lichtervelde, Gistel en Antoing. In 1426 zijn ze in handen van de Brugse ridderfamilie van Langhemeersch. Een halve eeuw later trouwt kleindochter Maria met Robert de Thiennes (1440-1503), raadgever van Filips de Goede en Karel de Stoute, hertogen van Bourgondië. De Thiennes is tegelijk ook heer van Caëstre of Kaaster, vlakbij Hazebrouck – vandaar dat het Kasteel Rumbeke ook vaak het ‘Kaasterkasteel’ wordt genoemd.

Wordt de heerlijkheid Rumbeke in 1502 nog omschreven als “... een hofstede met 15 ha bos, land en water”, dan prijkt er enkele jaren later toch al een heus kasteel. Dat is vooral het werk van Jacob I (1496-1534), zoon van Robert de Thiennes, als raadgever van Maximiliaan van Oostenrijk en Keizer Karel een gerespecteerd man. Hij laat de herenhoeve ombouwen en legt de kernstructuur vast. Op zijn beurt zorgt zijn zoon, Thomas I de Thiennes (1534-1558), vanaf

1535 voor de definitieve uitbouw van het kasteel, zoals het er vandaag min of meer uitziet: in rode baksteen met lichte trapgeveltjes in renaissancestijl. Thomas I, veldheer in dienst van de Spaanse vorsten Karel V en Filips II, voorziet bovendien een bijkomende vleugel met vijf achthoekige torens. De kapel krijgt een verdieping en de ingang wordt verplaatst naar de oostelijke zuidkant. In de buitenmuren zijn kijsleuven en de torens bevatten schietgaten.

Liefst vier eeuwen (1467-1856) blijft het kasteel in het bezit van de familie de Thiennes. Dan trouwt Astérie Marie de Thiennes met Thierry (Dirk) de Limburg Stirum, en is dit adellijke geslacht de daaropvolgende anderhalve eeuw (1856-1987) de eigenaar. In en om het kasteel zijn nog tal van verwijzingen naar beide adellijke geslachten te zien. Zo staan de beginletters van Thomas I de Thiennes en zijn echtgenote Marguerite de Haméricourt in het houten siersnijwerk in de grote bovenzal, later ridderzaal genoemd. Ook prijken de wapens van het geslacht de Thiennes op de monumentale oostelijke poort, in opdracht van graaf René Charles de Thiennes (1719-1722)

opgetrokken, tussen de moestuin en het bos, richting Roeselare. De man heeft naast twee zonen ook zes dochters, waarvan er vijf in het klooster treden.

Telt het geslacht de Thiennes tal van respectabele en godsvruchtige heren die hoge posities bekleden en goeie contacten onderhouden met koningshuizen, dan kan het niet anders dat in de opeenvolging van generaties vaak ook een kleurrijke telg steekt. Jacob II de Thiennes (1558-1565) bijvoorbeeld, oudste zoon van Thomas I, is een avonturier, vertoeft vaak in Parijs en verwekt aan het losbandige Bourgondische hof vier buitenechtelijke kinderen. Hij laat er zich portretteren door Leonard Limosin; het schilderij zal wereldberoemd worden onder de naam 'l' Email du Limosin'. Maria Charlotta de Coblenz, getrouwd met Charles de Thiennes (1758-1801), valt dan weer in de gratie bij Wolfgang Amadeus Mozart, van wie ze ooit pianoles kreeg. Voor de 'Gräfin von Rumbeck' schrijft Mozart verscheidene sonates. Als onze gewesten na de Franse Revolutie worden ingelijfd bij de Franse Republiek en alle heerlijkheden, heerlijke rechten en privileges worden afgeschaft, vluchten Charles en Maria naar Wenen en laten het kasteel onbewoond achter. Waarna de Sansculotten er aan het plunderen slaan...

Wel vaker trouwens krijgt het kasteel af te rekenen met 'ongewenst bezoek'. Tijdens de godsdiensttroebelen van de 16de eeuw wordt het beschadigd door de geuzen, later ook geteisterd tijdens de oorlogen van Lodewijk XIV. Begin 19de eeuw blijft het kasteel een tijdlang onbewoond. Roversbenden als die van Louis Bakelandt, uit het nabije Lendeledede, komen er hun snode plannen smeden. Het is graaf François Joseph de Thiennes (1822-1855), een begenadigd musicus en burgemeester van Rumbeke, die het kasteel uiteindelijk van de ondergang redt. Hij heeft geen zonen en als de oudste van zijn drie dochters trouwt met graaf de Limburg Stirum, erft

het echtpaar het Rumbeekse kasteel. De familie zorgt voor de renovatie van het kasteel en weet de woelige jaren van het 19de-eeuwse Europa ongeschonden te doorstaan.

De volgende 150 jaar zal de familie de Limburg Stirum heersen over het Kaasterkasteel. De familie is actief in zowel de nationale als de plaatselijke politiek en zet zich in voor de Rumbeekse gemeenschap. Tijdens de schoolstrijd van 1880-1884 zorgt Dirk de Limburg Stirum op eigen kosten voor een katholieke basisschool op de Zilverberg, gedoopt als de Sint-Henricusschool – naar zijn oudste zoon Hendrik. In het kasteelpark zelf laat hij in 1891 een hoog neogotisch conciërgewhuis bouwen. Graaf Henri (Hendrik) de Limburg Stirum (1911-1953) volgt zijn vader op als kasteelheer van Rumbeke. Hij wordt burgemeester (1904-1947) en provincieraadslid en verandert het aanzijn van de gemeente. Er komt een nieuw gemeentehuis, hij laat de gemeenteschool uitbreiden, vrolijkt het leven op met een kiosk op de markt en voorziet straten van riolering en gasverlichting. Helaas, zijn ambtstermijn zal spoedig getekend worden door twee wereldoorlogen.

Als de Duitse troepen op 19 oktober 1914 – 'Schuwe Maandag' – de regio binnenvallen, wordt het gezin de Limburg Stirum door de bezetter uit het kasteel verdreven en vindt het een onderkomen in het Kasteel Hemsrode in Anzegem, waar het de hele oorlog verder zal verblijven. Het Kasteel Rumbeke geldt voortaan als het hoofdkwartier van het 26ste Duitse reservelegerkorps en residentie van Freiherr von Hügel en zijn staf-officieren. Voor het historisch erfgoed toont von Hügel niet bepaald veel respect. Hij laat tussen de eerste toren en de kapel een moderne veranda optrekken. Van de kapel zelf maakt hij zijn badkamer en de sacristie wordt zijn toilet. Later tijdens de Eerste Wereldoorlog, als het kasteel al wat 'verknoeid' is, mogen ook lagere officieren en soldaten er hun intrek nemen. Sporen van

de bezetting zijn in het kasteel nog zichtbaar: de oude parketvloer is op bepaalde plaatsen beschadigd door de hakken van Duitse soldaten die tijdens het groeten hard tegen de houten vloer werden geslagen.

Tijdens het interbellum hervat burgemeester de Limburg Stirum zijn dienstvaardigheid en mildheid tegenover de bevolking. Hij is onder meer de schuttersgilde, de toneel- en muziekgilde bijzonder genegen. Maar in mei 1940 valt Duitsland andermaal ons land binnen. Op 27 mei, de laatste dag van de 18-daagse veldtocht, wordt op en om het kasteeldomein zwaar gevochten, waarbij zeven Belgische soldaten van het eerste regiment grenadiers het leven laten. In 1953 zal er voor hen bij het 'foreestbosje' een standbeeld worden opgericht. Er is ook behoorlijk wat materiële schade: de reuze plataan is zwaar getroffen en in het kasteel tonen het parket en de lambriering nog altijd de sporen van kogelinslagen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog blijft de graaf de hele tijd op het kasteel wonen. Spijts de bezetter er herhaaldelijk op aandringt, weigert hij af te treden als burgemeester. "Ik werd aangesteld door de koning en alleen op zijn verzoek en in zijn handen geef ik mijn ontslag", zo luidt het. In moeilijke omstandigheden behartigt hij zich ook over het patrimonium. Zo krijgt hij het gedaan dat het kasteel in 1942 wordt geklasseerd en later laat hij het ook herstellen.

Graaf Guillaume Anselme de Limburg Stirum (1953-1988) volgt als oudste zoon zijn vader Henri op. Hij is kolonel in het Belgisch Leger en is getrouwd met Elisabeth-Marie-Eulalie, prinses de Ligne – één van de oudste adellijke geslachten van het land, met familiekwartier in Beloeil. De kasteelheer laat tussen 1961 en 1963 belangrijke restauratie- en verfraaiingswerken uitvoeren. De middentoren wordt herbouwd en bekroond met een 'uivormige spits' en een windwijzer waarin een Vlaamse Leeuw is verwerkt. Het Sterrebos

krijgt een verjongingskuur; oude bomen worden vervangen door nieuwe aanplantingen. Bij Koninklijk Besluit worden in 1962 ook de inrijpoorten en de stallingen, in 1969 het héle kasteeldomein, met inbegrip van het bos, geklasseerd. Vanaf dan krijgt het domein overigens een opener karakter en vinden er meer en meer culturele en sportieve manifestaties plaats. In januari 1975 vormt het Kasteel Rumbeke zelfs het decor voor de komische speelfilm 'That Lucky Touch'. Tijdens de opnames moet Roger Moore er met een auto in de kasteelgracht rijden.

In diezelfde periode stelt de familie de Limburg Stirum datgene vast waarmee zowat de hele Belgische adel mee geconfronteerd wordt: in een kasteel wonen mag dan 'sprookjesachtig' lijken, de vele lasten zijn niet langer te dragen – de 'romantiek' maakt plaats voor de financiële realiteit. Het onderhoud en de toenemende kosten nopen de eigenaars van het Kasteel Rumbeke om de omliggende gronden te verkavelen. Het Sterrebos wordt aangekocht door het provinciebestuur van West-Vlaanderen en opengesteld voor het publiek. Voor het kasteel en de directe omgeving richten de (toenmalige) Bank van Roeselare, de Brouwerij Rodenbach en het Bouwbedrijf Willy Olivier een consortium op, onder de naam nv Sterrebos. Vandaag zijn alle aandelen van dit consortium in handen van de BAAV, de Beroepsvereniging van Autobus- en Autocarondernemers van West-Vlaanderen. Sedert januari 2004 heeft de vereniging er zijn kantoren in ondergebracht en is het bestendig bewoond. Ongetwijfeld was en is het creëren van een permanente functie de beste garantie voor de toekomst van dit kasteel-landhuis, zondermeer één van de gaafst bewaarde van de hele Nederlanden.

◆ reuze plataan - meer dan 260 jaar oud

Het Sterrebos

Het Sterrebos heeft zijn naam niet gestolen. In het park, aangelegd rond 1770 en geïnspireerd op het Prater in Wenen, komen de tien (van de ooit twaalf) dreven namelijk samen in een ster-vorm. Opmerkelijk, zeg maar een echte blikvanger in het huidige provinciedomein is de enorme plataan nabij het kasteel. In zijn soort is het één van de mooiste van heel Vlaanderen. De 35 meter hoge boom dateert allicht nog van de tijd van de allereerste aanplantingen en moet dus circa 260 jaar oud zijn. Met zijn monumentale kroon bepaalt hij mee het beeld van Kasteel Rumbeke.

Het kasteelpark komt er op initiatief van de bewoners van het kasteel, graaf Christiaan Charles de Thiennes (1758-1801) en vooral diens stiefvader. Zijn echte vader, graaf Charles Louis, heeft Christiaan nooit gekend – de man overleed anderhalve maand voor zijn geboorte. Als zijn moeder Maria-Anna de Lichtervelde zeven jaar later hertrouwt, haalt ze met Jozef de Murray de Melgum zowaar een Schot in huis. De graaf, tot dan generaal-bevelhebber in dienst van het Oostenrijkse leger, heeft de pracht en de romantiek van de Oostenrijkse adel gezien en zal in Rumbeke het kasteel en de omgeving verjongen en verfrissen. Hij dempt de wallen rond het kasteel, verplaatst de ingang naar het zuiden. En vooral: hij laat het Sterrebos aanleggen. Zowel langs het zuiden en het westen als aan de noordkant van het kasteel komt een uitgebreide beplanting van jonge eiken en beuken.

Voor het grondplan zoekt de kasteelheer inspiratie in het 'Prater' in Wenen. Hij laat het uittekenen door ene F. Simonau en betreft bij de uitvoering ervan ook zijn tuinman Pieter Lietaert, tegelijk boswachter en uitbater van de herberg 'Vyfwege' – vandaag nog altijd bekend als restaurant. Er komen twaalf dreven, die de ster van het bos vormen. Ze staan symbool voor het aantal maanden en het uurwerk. Allemaal bieden ze

– in die tijd! – een doorkijk op de omliggende kerktorens, de vele windmolens (die nu verdwenen zijn) en op eveneens verdwenen beelden die in het kasteelpark waren opgesteld. De oost-westdreef, in de richting van de Vijfwegen, ziet uit op de Sint-Petrus-en-Pauluskerk in Rumbeke, de plaats waar de familie de Thiennes van oudsher de zondagsmis bijwoont en die met een kerkwegel, die ook nu nog gedeeltelijk bestaat, met het kasteel is verbonden. Dankzij de noordzuiddreef hebben de kasteelbewoners een prachtig uitzicht op de Sint-Michielskerk in Roeselare en ten zuiden op de Vossemolen; de laan ervoor is gericht op de Zuidmolen. De oostwestlijn ziet in oostelijke richting de windmolen van de leenhofstede Wervickhove. De dreef die de oost- en westpoort verbindt met de Bergeikenstraat kijkt uit op de hooggelegen Zilverbergmolen, vroeger gelegen in de Karabiniersstraat in de Zilverberg.

Roerend en onroerend erfgoed

Spreekt voor zich dat het Kasteel Rumbeke of het zogeheten Kaasterkasteel, "...omwald kasteel met Z.-voorhof bestaande uit O.-poortgebouw

◆ Dadizeleleengoed

🏠 voormalig hoevetje

🏠 zwarte kapel

met aanpalend koetshuis en conciërgewoning en W.-poortgebouw met aanpalende paardenstal, gelegen middenin park” voorkomt op de lijst van waardevol onroerend erfgoed. Maar in het gebied Bergmolenbos is nog wel méér erfgoed te zien.

Dadizeleengoed

Niet toevallig is de straat aan de zuidrand van wat het Bergmolenbos moet worden genoemd naar het ‘Dadizeleengoed’. Die staat al aangeduid op de Ferrariskaart (1770-1778) als ‘Peireleen’, later in de Atlas der Buurtwegen (1843) als ‘Dadizeelleenen’. De oudste vermeldingen zouden zelfs teruggaan tot de 16de eeuw, toen de hoeve eigendom was van de kerk van Dadizele – vandaar dus ook de naam. Na de geleden schade tijdens WO I werd ze in 1923 heropgebouwd, in de trant van de regionale hoevestijl. De hoeve bestaat uit een boerenhuis, stal en een sterk aangepaste stal- en schuurvleugel met voormalig drieledig wagenhuis, U-vormig gegroepeerd rondom een verhard erf met voormalige putvaalt. Aan de overkant van de straat is een drenkput. De historische hoeve tref je aan in de Dadizeleleenstraat 25.

Voormalig hoevetje

Op de inventarislijst van het Bouwkundig Erfgoed staat ook de voormalige hoeve vermeld, gelegen aan de Dadizeleleenstraat 9, ten oosten van de voormalige spoorweg Roeselare-Menen. De oude kern, het boerenhuis, dateert van 1735, het jaartal is in kerfsneetechniek aangebracht in een balkslof. De hoeve staat al aangegeven op de Ferrariskaart (1770-1778). Eind 19de eeuw kwam er ook een schuur- en stalvleugel, L-vormig opgesteld rondom een erf met in het noorden een voormalige boomgaard en in het zuiden een erftoegang gemarkeerd door een ijzeren hek en linde. Achter het woonhuis is er een aardappelkelder met typisch tongewelf. Opmerkelijk is ook de dwarsschuur met langs de erfzijde een houten plankenbeschieting op een lage bakstenen voeting.

Zwarte kapel

Op de hoek van de Babillie- en de Dadizeleleenstraat tref je een wegkapel aan, de zogeheten Zwarte Kapel. Het bakstenen bedehuisje

met rondboogdeur en zwart geschilderde zijgevel dateert van 1855. Binnenin staat in het boogveld geschreven: "De kapel toegewyd van O.L.V. van Salette titel van moeder der barmhertigheid is plechtig gewyd de 26 juni 1855 zyne hoogweerdigheid J.B. Malou bisschop van Brugge heeft den 7.2.1859 40 dagen afaet verleend aan allen die deze kapel bezoeken en Godvruchtig..." – waarbij het vervolg onleesbaar is. Het altaar is afgesloten door een ijzeren hek. In de kapel staat het beeld van O.-L.-Vrouw van Lourdes in plaaster en een beeld van Sint-Jozef in biscuit.

Duitse militaire post

Aan de rand van een weide, bereikbaar via het wandelpad in de Oude Maria's-Linestraat richting speelbos (en dus zonder huisnummer) is een half ondergrondse betonnen militaire constructie te zien met rechthoekig grondplan. Het gaat om een Duitse betonnen militaire post, die bedoeld was als schuilplaats voor de manschappen van het Duitse vliegveld die daar tijdens de Eerste Wereldoorlog was gelegen. De opening aan de westzijde is tamelijk groot en heeft een aflopende trap. Weliswaar kan en mag je de bunker niet betreden.

Villa 't Eksternest

Vermeld en beschreven op de lijst van waardevol onroerend erfgoed is ook de Villa 't Eksternest, en dat heeft zeker te maken met de architect ervan, de Bruggeling Huib Hoste (1881-1957), één van de belangrijkste vertegenwoordigers van de Moderne Beweging in België en pleiter voor een progressieve architecturale cultuur. Na de Eerste Wereldoorlog stond hij o.a. in voor het ontwerp van de Onze Lieve Vrouwekerk in (het verwoeste) Zonnebeke en de tuinvijk Klein Rusland in Zelzate, waarvan de architecturale en urbanistische uitwerking in de jaren '20 van de 20ste eeuw model stond voor de internationale ontwikkelingen in het genre. Het eerste echt moderne bouwwerk van Huib Hoste was zijn Zwarte Huis in

◆ duitse militaire post

◆ villa 't eksternest

Knokke-Heist (1924). Ook Villa 't Eksternest, gebouwd in 1944, is een typische creatie van Hoste en wordt omschreven als een "...laag, vrijstaand, bakstenen complex onder plat dak, geïntegreerd in het landschap, cf. lange witte muur die glooiing van de helling volgt en waterpartij."

◆ 't Roodhuis

Duits vliegveld

In oktober 1914 vallen de Duitsers midden-West-Vlaanderen binnen. Al vlug maakt de bezetter er werk van om vliegvelden aan te leggen. Gedurende de hele Eerste Wereldoorlog vertrekken van op diverse vliegvelden in de regio vliegtuigjes voor verkenningsvluchten of bombardementen boven het front en het onbezette België en Noord-Frankrijk. Omgekeerd gebeurt hetzelfde: de vliegtuigjes van de geallieerde troepen komen op verkenning en nemen luchtfoto's. In de loop van die vier jaar lijden Roeselare en de omliggende gemeenten alsmaar meer onder de bombardementen vanuit vliegtuigen. Bovendien wordt in de lucht ook een aardig robbertje 'gevochten'; crashende vliegtuigjes zijn op de duur dagelijkse kost. Amper een week na de dramatische Schuwe Maandag, 19 oktober 1914, wordt door de Duitsers aan de Molenkouter en de paardenrenbaan (Hoogstraat) in Rumbeke al een vliegveldje aangelegd. Eind 1914 verhuist het naar de hoger gelegen buurt rond het plattelandscafeetje 't Roodhuis, ten zuiden van het kasteel van Rumbeke. Van daaruit opereren verschillende Duitse vliegseenheden om de geal-

lieerde frontlijnen te verkennen en te bestoken. Voor dat eerste gebruiken ze een onbewapende tweezitter Aviatik B, voor het tweede gaan één-dekkers van het type Fokker FA 6 de lucht in. Rond het Duitse vliegveld 'Rumbeke Zuid-West' worden heel wat houten loodsen opgetrokken. In één ervan is het transmissiecentrum ondergebracht. Er is ook een munitieopslagplaats. Een vlakbij gelegen hoeve doet dienst als kwartier voor de telegrafisten van het vliegveld. Later bouwen de Duitsers er een betonnen militaire post, bedoeld als schuilplaatsen voor de manschappen en honderd jaar later (nabij de Oude Maria's-Lindestraat) nog deels zichtbaar. Dat schuilen is nodig, want het Roodhuis komt binnen het bereik van Britse kanonnen te liggen, in zoverre zelfs dat het vliegveld er – vermoedelijk in de zomer van 1917 – wordt opgegeven. Alle Duitse eenheden verhuizen naar een derde 'flugplätze', Rumbeke-Oost, in dezelfde periode aangelegd in de driehoek gevormd door de Izegemstraat, Kwadestraat en Bataillieboek, aansluitend met 'flugplatz Iseghem' op de wijk Abele. Dat blijft in gebruik tot de zomer van 1918.

Over de vliegvelden in Rumbeke zijn overigens

Spoorzate voormalige Lijn 65

ook enkele fragmenten te lezen in het oorlogsdagboek van Petrus Slosse (1842-1920), in 1962 postuum uitgegeven door J. Delbaere-Dumoulin en het Genootschap voor Geschiedenis in Brugge. De priester en begeesterd heemkundige schrijft: *“Ons vliegveld wordt dag bij dag belangrijker. De naaste gebuurs ervan zijn al eene geheelen tijd weg en ze vellen nu de boomen in den zuid-westhoek van de kasteelwarande, om er woningen of tenten voor vliegers (lees: piloten) op te richten.”* Op 8 augustus 1916 noteert hij: *“Twee bommen op het vliegplein bij het Roodhuis. Een soldaat zijn been afgeslagen.”* Verder, op 26 april 1917: *“Vandaag hebben Engelsche luchtvliegers omtrent twintig bommen of springkogels willen werpen. Vier zijn er gevallen in de sterre of de kasteelhof, waar vier zware boomen rat afgeslagen zijn.”*

Kleiontginning

In West-Vlaanderen zijn veel van de zogenoemde ‘bergen’ kleibulten. Kleilagen bieden immers meer weerstand tegen de erosie, waardoor ze als restheuvel bleven bestaan. Geen wonder dat er

op en rond die ‘bergen’ aan kleiontginning werd gedaan en baksteenfabrieken verschenen. Dat was ook zo het geval aan de Bergmolen, waar de steenbakkerijen Ostyn-D’Haene en Dumoulin actief waren.

De pvba Steenbakkerij Ostyn-D’Haene, niet toevallig gesticht na de Eerste Wereldoorlog, W.O. I, toen er een grote nood was aan bouwmaterialen, startte weliswaar eerst met een veldovensteenbakkerij, gelegen op de wijk Vijfwegen. Vanaf 1930 verhuisde het bedrijf naar de Moorseelesteenweg en vroeg en kreeg het er vergunningen voor de ontginning van klei. In 1994 werden die activiteiten overgenomen door Vanheede Landfill Solutions. Nog tot 2016 heeft Vanheede er een vergunning om klei te ontginnen en ondertussen werden ook nieuwe vergunningen aangevraagd.

Kezelbergrouete

In het ‘Masterplan Bergmolenbos’ is ook de verlenging of doortrekking van de Kezelbergrouete voorzien. Deze fietsverbinding zal de spoorzate van de voormalige Lijn 65 volgen, die Roeselare verbond met Menen en verder door naar het

Frans Tourcoing. De spoorlijn werd op 14 oktober 1889 geopend door de private spoorwegmaatschappij Flandre Occidentale, die op 1 januari 1906 werd overgenomen door de Belgische Staatsspoorwegen. De lijn was 20 km lang. Vertrekkend vanuit Roeselare liep ze even samen met de Lijn 64, om vanaf de wijk Meiboom te splitsen – de ene richting Menen, de andere richting Ieper (vandaag heringericht als de fietsverbinding Stroroute).

De spoorlijn Roeselare-Menen was enkelsporig en werd nooit geëlektrificeerd. Onderweg waren er stations in Beitem, Ledegem-Dadizele, Menen (met een afleiding, Lijn 69, naar Hazebrouck) en voorbij de grens ook in Roncq, Tourcoing-les-Francis en Tourcoing. Tot 8 oktober 1950 was er reizigersverkeer. Daarna werd de lijn enkel nog gebruikt voor goederenverkeer: tot 1952 tussen Roeselare en Beitem, tot 1975 tussen Beitem en Menen. In 1978 werden alle sporen opgebroken.

Een deel van de bedding werd een fiets- en wandelpad, Kezelbergroute genoemd, naar het gehucht dat het ten zuiden van Ledegem en Dadizele doorkruist. Het is één van de groene assen van de provincie West-Vlaanderen en werd in 2015 heringericht. Het 'deel' waarvan sprake begint vanaf 'Beitem Statie' en de Ieperseweg. Het semiverharde fietspad loopt over een lengte van bijna 9 km, tot vlak bij de A19 in Menen. In omgekeerde richting is er tussen Beitem en Roeselare dus nog een 'missing link'. Her en der in het landschap, en zeker in de Gentstraat, is het spoorwegtracé nog goed zichtbaar. Tegelijk met de realisatie van het Bergmolenbos is het de ambitie om de Kezelbergroute op een recreatieve manier te verbinden met het Bergmolenbos.

◆ Muze'um L

◆ Kunst

Muze'um L

Recent verrees op de heuvel in de Bergstraat, naast Villa 't Eksternest, een laag, uitgestrekt wit gebouw, het Muze'um L. Een gebouw op mensenmaat, geen grote blok in het landschap. De overdekte museumruimte bevindt zich dan ook grotendeels ondergronds. Het is een eigenzinnig hedendaags museum gebouwd op de lichtmeridiaan $0^{\circ}3'7'45''$. Een lichtschacht parallel met die meridiaan doorkruist het gebouw en haalt het natuurlijk licht naar binnen. Als de zon haar hoogste punt bereikt staat ze loodrecht boven die lichtmeridiaan. Het licht creëert er dan ook dagelijks een variërend lijnen- en vormenspel.

De denkbeeldige lijn moet ook de link leggen naar andere locaties. Toeval of niet: de meridiaan loopt vanaf de noordpool door de Noordzee en komt pas in België aan land. In het zuiden van Frankrijk valt hij deels samen met de enige tolvrije autoroute La Méridienne en de lichtmeridiaan verlaat het Europese vasteland in Palamós aan de Middellandse Zee,

pal op een licht(!)-toren. Even opmerkelijk: de lichtmeridiaan verbindt de kleuren wit, zilver en grijs, want op de lijn liggen zowel Blankenberg, de Zilverberg als de Montgri, gelegen in de Spaanse provincie Gerona.

Het muze'um L wil een katalysator zijn voor allerlei culturele evenementen. In de overdekte binnenruimte wordt de belichting van het ogenblik de motor voor allerlei continue of efemere kunstevenementen en experimenten die te maken hebben met 'licht', 'lijn' of 'landschap'. Niet toevallig lopen geplande tentoonstellingen samen met de seizoenen; op 21 maart, 21 juni, 21 september en 21 december. Ook in de natuurtuin achteraan is er plaats voor kunstingrepen en artistieke activiteiten door externe organisaties. Het muze'um L en de hele site op de Zilverberg tracht de traditionele vakjes in de 'kunst' te overstijgen door verwondering op te wekken, verrassingen te creëren, de bezoeker aan te sporen het geheel te ontdekken. De site is open iedere dag van 11 tot 17 uur op eigen respectvolle ver-

◆ Muze'um I

antwoordelijkheid, iedere zondag is ook het Muze'um L zelf toegankelijk (inclusief geleid bezoek).

Voorextrainformatie over het Muze'um L: zie het gesprek met Fernand Callebert als bijlage, pg 49.

◆ Natuurreservaat De Kleiputten

◆ Natuur en landschap

Natuurreservaat De Kleiputten

Het ontstaan

Het 4,2 hectare grote natuurgebied De Kleiputten maakt deel uit van een kleigroeve, tot 1984 ontgonnen door de industriële steenbakkerij Ostin. Terwijl overige kleiputten als stortplaats werden gebruikt, blijft het kleine natuurgebied gespaard en wordt het afgedamd van de rest. De natuur kan er vrij zijn gang gaan. In 1993 zetten de plaatselijke natuurverenigingen en het stadsbestuur voor dit gebied een intense samenwerking op punt. Daaruit groeit het beheercomité De Kleiputten, dat er een verantwoord natuurhistorisch en educatief beheer uitstippelt.

In de Kleiputten komen heel wat gradiënten voor, dat zijn geleidelijke overgangen in de bodemstructuur, wat maakt dat de daar aanwezige vegetatie zeer gevarieerd is. Zo zijn er sterke verschillen in belichting en de afwisseling van droog en nat. Die verschillende gradiënten zorgen voor een grote diversiteit aan biotopen, die je overigens makkelijk kan onderscheiden. Er is in het natuurgebied

vooral ook open water. Er ontwikkelt zich een rijk gamma aan planten, volledig aangepast aan het leven in en rondom het water. Spreekt voor zich dat er ook veel watervogels leven.

◆ Zomerwerkdag

◆ Woudaapje

In de ondiepe plaatsen van de waterpartijen in De Kleiputten ontstaan er verlandingszones. In de overgang van open water naar land komt een zeer weelderige plantengroei voor, met riet als overheersende soort. Het is een ideale slaap- en broedplaats voor vele vogelsoorten. Op de hellingen komen diverse bostypes voor, deels spontaan ontstaan, deels aangeplant.

Het natuurgebied De Kleiputten is bereikbaar via het afgedekte deel van het stortterrein dat intussen ook als groenzone is ingericht. Door het kwetsbare karakter ervan kan je het enkel bezoeken onder begeleiding. Weliswaar kan iedereen van het mooie natuurgebied genieten tijdens de open natuurwandelingen en beheerswerken die er jaarlijks worden georganiseerd.

Plan-Woudaapje

Samen met Natuurpunt Mandelstreke en de Stad Roeselare wil het bedrijf Vanheede de zone waar ze afval verwerken en storten omvormen tot een groenzone. Dat gebeurt nu al deels, maar de komende vijftien tot twintig jaar zal op die manier rond De Kleiputten veertig hectare extra natuurgebied ontstaan. Hoewel het volledige landschap

pas op lange termijn klaar zal zijn, moeten eerdere waterpartijen de komst van de oeverzwaluw bespoedigen. Het ultieme doel is woudaapjes lokken, een soort reiger die kieskeurig is op zijn omgeving. Hun terugkomst zou een onmiskenbaar signaal van een moerasbiotoop met hoge waterkwaliteit zijn. Het Plan-Woudaapje is de uitgelezen naam voor het landschapsplan dat voortvloeit uit de unieke samenwerking tussen de drie vernoemde partijen.

“Voor velen lijken natuurbehoud en economische bedrijvigheid tegenpolen, maar met dit plan bewijzen wij toch maar mooi het tegendeel”, aldus Jürgen Desmedt van de Vanheede-groep. “Als bedrijf zetten wij volop de schouders onder dit project, het Plan-Woudaapje illustreert dat er samen een andere weg kan worden bewandeld.”

“Een woudaap staat op de rode lijst, want is een zeldzame reiger”, legt Piet Desmet van Natuurpunt Mandelstreke uit. “Omdat woudaapjes zeer hoge eisen stellen aan een kwaliteitsvol milieu, kunnen ze gerust dé ambassadeurs van het natuurherstel worden genoemd. Hun terugkeer zou een onmiskenbaar signaal zijn van een moerasbiotoop met hoge waterkwaliteit, specifieke planten en dieren.”

🏠 pompkoker Kleiputten

Voor extra informatie over het Plan-Woudaapje: zie het gesprek met Piet Desmet als bijlage, pg 46.

Waterregeling

Het natuurgebied De Kleiputten heeft een uniek moerasbiotoop, dat Natuurpunt van meet af aan wilde behouden. Ook in de nieuwe stukken natuur die naast de huidige kleiputten zullen gecreëerd worden, zijn grote waterpartijen voorzien, waar o.a. oeverwaluwen een gedroomde plek vinden om hun nestgangen te graven. Logisch dus dat in het beheersplan de waterhuishouding een belangrijk aspect vormt en er gewaakt wordt over een lage en dus 'moerasachtige' waterstand. Het waterpeil in en om De Kleiputten, nodig voor het herstel van een volle, moerasrijke natuur, wordt dan ook constant gecontroleerd. Een pomp op de tussenput zorgt voor een zomer- en een winterpeil. Jaarlijks wordt er zo'n dertig miljoen liter overgepompt in de Bergmolenbeek. Die loopt weliswaar niet meer in haar historische bedding, die door de stortplaats ging. Ze werd omgeleid, om verderop uit te monden in de Babillebeek.

De Kleiputten binnen het gebied Bergmolenbos

Rond het natuurgebied De Kleiputten wordt al vlieg een groenbuffer aangelegd, het zogeheten Domeinbos De Kleiputten. Daarvoor koopt de stad Roeselare 9 ha gronden, gelegen tussen het natuurgebied en de Rijksweg N36 (en het Sterrebos) en geeft deze gronden in 2001 in beheer aan het Agentschap Natuur en Bos (ANB). De oudste aanplantingen daar dateren van 1992 en 1994. Ze bestaan uit een individueel gemengd loofhoutbos van 2,5 ha. Zes jaar later worden andere stukken met een totale oppervlakte van 2,76 ha bebost. Door de beplanting heen komen kronkelende wandelpaden. Na die twee fases krijgt het bos een massale natuurlijke verjonging door de aanvulling met boswilg. Die bezorgt de bezoeker de aanblik van een spontaan ontwikkeld bosgebied. Bij concurrentie met andere boomsoorten worden de boswilgen periodiek gekapt en verder beheerd als hakhout.

In 2001 organiseren het stadsbestuur Roeselare en het Agentschap voor Natuur een boomplantdag met de basisscholen. Er komt een nieuw speelbos van iets meer dan 2 ha en er wordt een

◆ ingang speelbos

speelweide van 1,5 ha ingericht. Negen jaar later kunnen spelende kinderen en jeugdbewegingen er terecht. Intussen is in 2003, tijdens de Dag van de Natuur, een wintereikenbestand aangeplant, door zowel de Gezinsbond, het stadsbestuur van Roeselare als het provinciebestuur. Met diezelfde

partners waren tijdens voorafgaande edities van de Dag van de Natuur ook al aanplantingen gedaan in de onmiddellijke omgeving, onder andere op de nieuwe delen van het toegedekt stort. In dit bos bestaat het dagelijks beheer hoofdzakelijk uit het maaien van de wandelpaden, het opruimen van afval en het vrijstellen van toekomstbomen. De boswachter van het Agentschap voor Natuur en Bos houdt ook geregeld toezicht in dit gebied.

Nabij de Kleiputten is er intussen ook een hoogstamboomgaard van ongeveer 1 ha, die door de stad Roeselare wordt beheerd. Het gaat om oude resistente fruitbomenrassen van peren, pruimen en appels. De boomgaard is omzoomd met een gemengde haag van inheemse struiksoorten. Die heeft niet alleen een grote ecologische waarde, maar verwijst ook naar het oude Vlaamse landschap met de kleine 'behaagde' percelen van weleer. In 2006 start men er bovendien met een graanakkerproject. Jaarlijks wordt er tussen de fruitboomrijen een mengsel van rogge, gerst, haver en spelt ingezaaid. Dat initiatief zal men allicht ook elders in de omgeving toepassen. De niet-geoogste graanakker is

◆ hoogstamboomgaard

reuzenpaardenstaart

immers een rijk gevulde wintertafel voor kleine zoogdieren en akkervogels zoals de veldleeuwerik, patrijs en geelgors.

Fauna en flora

Vandaag siert een grote diversiteit aan fauna en flora **De Kleiputten**. In de zomer is het natuurgebied een gastenverblijf voor vogels als de grasmus, fitis, tuinfluiter en zomertortel. De rietzones zijn een ideale broedplaats voor onder andere de kleine karekiet, rietgors en roerdomp. Gezien het open water zijn er uiteraard ook veel watervogels zoals de wilde eend, de meerkoet, de blauwe reiger, de aalscholver, het waterhoen en zelfs het ijsvogeltje. In de winter zitten wintertalingen, de kleinste eendensoort, goed verscholen tussen de overhangende takken. Ze verraden zich echter door hun typische roep. De rietgordel is een ideale slaap- en broedplaats en biedt beschutting aan vele vogelsoorten, zoals de kleine karekiet, rietgors, boerenzwaluw en roerdomp. Waar dat open watergedeelte niet te diep is, heeft zich een rijk gamma aan planten ontwikkeld. In de overgang van open water naar land

komt een zeer weelderige plantengroei voor, met riet als overheersende soort. Tussen de kortere vegetatie met onder andere watermunt, wolfspoot, bitterzoet, zegge en russoorten, voelen een aantal insecten zich thuis. Opvallend veel soorten grote libellen en kleinere waterjuffers kunnen hier waargenomen worden.

Blikvanger die tijdens het voorjaar in de overgangszone naar de helling met schuivende grondlagen verschijnt, is de één meter hoge reuzenpaardenstaart met zijn opvallende bruine sporenaren. Op de hellingen tref je diverse bos-types aan, deels spontaan ontstaan, deels aangeplant met els, wilg, kornoelje, tamme kastanje, populier, abeel, vlier en zomereik. Hun wortelgestel stabiliseert de schuivende bodem.

Het 9 hectare grote **Domeinbos** dat de kleiputten omringt, wordt beheerd door het Agentschap voor Natuur en Bos. Aanvankelijk werden er verschillende soorten loofbomen vrij door elkaar aangeplant. Wilg, els, zomereik, esdoorn, gewone es, olm en andere soorten maken nu deel uit van dit oudste bosbestand, aangevuld met vele struiksoorten en rozensoorten. In dit deel werd

◆ blauwtjes

al een eerste uitdunning uitgevoerd: enkele concurrerende boomsoorten werden gekapt zodat andere, waardevolle bomen meer licht en ruimte krijgen om zich ten volle te ontwikkelen tot volwassen bomen. In het deel dat in 2000 werd bebost, zijn de bomen groepsgewijs aangeplant: zomereiken, winterlindes, zwarte elzen, tamme kastanjes, berken en gewone essen. Als zachte overgang rondom de buitengrenzen staat een struikengordel van rode kornoelje, vuilboom, Gelderse roos, meidoorn, sleedoorn en kardinaalsmuts.

In het 27 hectare groot kasteeldomein **Sterrebos** tref je een ruime waaier van inheemse boom- en struiksoorten aan. Opmerkelijk zijn echter ook enkele prachtige uitheemse boomsoorten zoals de imposante plataan bij het kasteel, in zijn soort een van de mooiste van het land. Zijn monumentale kroon met een hoogte van meer dan 30 meter is bepalend voor het uitzicht op het kasteel. Achter dat kasteel vind je een negentiende-eeuws park in Engelse stijl waar onder meer moerascypres en de ginkgo groeit. Die laatste is een levend fossiel, dat in bossen van Oost-China

voorkomt. In de omgeving van het water pronkt een mooie Noord-Amerikaanse amberboom. In het najaar vertoont die een vlammenrode kleur. In de Engelse tuin worden afgestorven parkbomen vervangen door nieuwe exemplaren. In de lente kleuren de pinksterbloemen het hooiland achter het koetshuis volledig wit en kort daarna zorgt de gewone koekoeksbloem plaatselijk voor een roze tint. Het uitbundigst bloeit er de moerasspirea in het begin van de zomer. Zijn geurige, bleekgele bloementros lokt talloze vlinders vliegen en bijen. Zelfs de zeldzame kleine ijsvogelvlinder werd er al in de buurt waargenomen. In het moerasgedeelte komen typische soorten zoals sterrenkroos, gele lis, kikkerbeet, wolfspoot, gewone engelwortel, bitterzoet en riet voor. Eveneens vlakbij het kasteel is er nat hooiland dat al jarenlang niet meer bemest wordt en twee keer per jaar gemaaid. Dankzij dat verschrallend beheer vinden ook zeldzamere planten er een geschikte groeiplaats. In het lagere domeingedeelte rond de Regenbeek heeft zich een ruige moerasvegetatie ontwikkeld, waarin planten met een voorkeur voor 'natte voetjes' zich thuis voelen. Overigens vinden ook een hele reeks wa-

◆ ijskelder Sterrebos

tervogels en typische bosvogels hun thuis in het Sterrebos. De ransuil laat zich het gemakkelijkst tijdens winterdagen observeren terwijl hij slaapt (de roestplaats). Met een verrekijker kun je die geoorde uil gemakkelijk zien. Ook braakballen verraden zijn aanwezigheid. Ze bevatten vacht, veren en beentjes van muizen en vogels.

In de poelen en de vijver van het Sterrebos leven twee kikkersoorten. Op het einde van de winter zoekt de bruine kikker het water op om zich voort te planten. Als het kikkerdril eenmaal is afgezet, herneemt hij zijn verborgen leven aan land. Tijdens de lente groeien de dikkopjes uit tot mini-atuurkikkertjes en verlaten in de zomer evenzeer het water. De groene kikkers ontwaken wat later uit hun winterslaap. Het zijn echte waterbeesten die van zonnebaden houden. Voor kwaakconcerten verkiezen ze regenachtig weer of de koelte van een zomeravond of -nacht.

Het grootste deel van het 27 hectare grote domein bestaat uit bos. In de struiklaag is vooral hazelaar en vlier aanwezig. Het bezit oude zomereiken en is in het voorjaar getooid met een tapijt van bosanemoon. De aanwezigheid van grote hoeveelheden dood hout zijn noodzakelijk

voor het waarborgen van de diversiteit aan dieren, paddenstoelen en schimmels. Regelmatige kappingen zorgen ervoor dat waardevolle bomen zoals zomereiken en beuken zich mooi kunnen ontwikkelen. Door het weggakken van de uitheemse bomen zoals Amerikaanse eik verandert het Sterrebos geleidelijk aan in een inheems loofbos. Inheemse bossen zijn immers veel rijker aan fauna en flora. De kappingen leveren bovendien duurzaam timmer- en brandhout op. Hakhoutbeheer, een oude, ecologisch waardevolle beheersvorm, wordt hier voornamelijk toegepast op tamme kastanje. Uit de stammen kunnen weidenpalen gemaakt worden die men niet tegen houtrot hoeft te behandelen.

Door het geïsoleerd karakter van het Sterrebos en de kleine oppervlakte komen geen grote zoogdieren voor in het Sterrebos zoals hazen of reeën. De kleinere zoogdieren zoals bosmuis, egel en konijn zijn wel aanwezig. Op het domein is **een ijskelder** aanwezig die in de jaren tachtig ingericht werd als overwinteringsplaats voor vlermuizen. Net als bij de zoogdieren zorgt de geïsoleerde ligging van het Sterrebos binnen sterk verstedelijkt gebied, de beperkte opper-

vlakke en hoge recreatiedruk voor een beperkt aantal algemene broedvogels.

Het hele gebied Bergmolenbos

Het bundelen van het Natuurgebied De Kleiputten (4,2 ha), het Domeinbos (9 ha), Het Sterrebos (27 ha) en het landschapsplan op de site Vanheede (40 ha) moet via verweving en verdere uitbreiding aangroeien tot een groenpool van zo'n 153 hectare groot. Een 'masterplan Bergmolenbos' verschaft duidelijkheid over de inrichting van dit multifunctioneel stadsrandbos dat een belangrijke groenoase voor de stad en zijn inwoners moet worden. Het wordt een mozaïekstructuur van bos, open ruimte en kleine landschapselementen, met de integratie van panoramische vergezichten, mogelijkheden voor kleinschalige landbouw, toegang tot het bosgebied, enz.

◆ Vanheede environment Group

◆ Landbouw en economie

Vanheede Environment Group

Een belangrijke naam in het verhaal van De Kleiputten en het Bergmolenbos is Vanheede. Zo'n 35 hectare van de gronden opgenomen in het masterplan 'Bergmolenbos' zijn immers eigendom van dit bedrijf dat afval omzet in grondstoffen en energie. Bovendien heeft Vanheede met Jürgen Desmedt ook een afgevaardigde in het beheercomité dat zich over het Bergmolenbos ontfermt. En vooral: samen met Natuurpunt, het ANB en de stad Roeselare is Vanheede mee de grote gangmaker achter het Plan-Woudaapje.

Historiek

De historiek van dit bedrijf begint in de jaren '60 van de vorige eeuw, een periode waarin de vlasnijverheid in Zuid-West-Vlaanderen een dieptepunt kent en Herwig Vanheede uit Geluwe besluit over te schakelen naar de verwerking van afval. Merkwaardig toeval en leuk feit divers is dat het woord 'hede' uit de familienaam verwijst naar het afval dat vrijkomt bij het zwingelen van... vlas!

De eenmanszaak voor het ophalen van huisvuil en afval kent een vlugge groei. Enkele jaren later zorgt Vanheede ook al voor glaszameling, wordt gestart met afvalophaling via rolcontainers en komt er na een overname ook een eigen transportbedrijf, Trans Vanheede – het huidige Vanheede Environmental Logistics. In 1984 koopt Vanheede de kleiputten van de voormalige steenbakkerij Ostyn in Rumbeke op en begint men er langs de Moorseelsesteenweg de nv Depovan – vandaag Vanheede Landfill Solutions nv. In die tijd – en ook vandaag nog – is het storten en inkapselen van afval in oude kleiputten gebruikelijk. Een dikke kleilaag is immers zo goed als ondoordringbaar en extra beschermfolies moeten de bezoedeling van het grondwater voorkomen. Vanaf 1988 wordt in Rumbeke effectief gestart met storten. Eén gebied blijft gespaard en afgedamd van de rest. In 1993 wordt een intense samenwerking op punt gezet tussen het bedrijf, plaatselijke natuurverenigingen en het stadsbestuur van Roeselare, zodat het kan

ontwikkelen als natuurgebied.

Het storten in de overige kleiputten gebeurt niet zomaar lukraak, van meet af aan wordt nagedacht over het verantwoord omgaan met de verwerking en behandeling van afval. “Al wat we uit die putten kunnen houden, zullen we eruit houden”, zo luidt het bij Herwig Vanheede, een credo dat door zoon David en dochter Caroline wordt overgenomen en vandaag nog altijd geldt. “In 1999, en niet toevallig tijdens de dioxinecrisis, werd die groene filosofie nog extra bijgestuurd”, vertelt Jürgen Desmedt, directeur van de site Rumbleke. “Afvalverwerking is en blijft een moeilijke evenwichtsoefening. Het is schipperen tussen business en milieu. We beseften ook dat onze activiteiten hinder meebrachten voor de buurt. Dat is onvermijdelijk bij het verwerken van afval, maar we gingen nog harder ons best doen om dat te beperken. Met een minimale impact op de omgeving proberen we de beste resultaten te behalen. En we wilden die buurt anderzijds ook iets teruggeven. Vandaar ons engagement voor méér natuur. Tenslotte was en is ook Natuurpunt één van die burens.”

Cijfers

Het relaas van bijna vijftig jaar Vanheede is dat van het verantwoord omgaan met de verwerking en behandeling van afval en afvalwater, vanaf het kleinschalige begin tot het moderne, flink uitgebouwde bedrijf van vandaag. Het is nog altijd een echt familiebedrijf, maar heeft intussen wel 12 vestigingen. Naast Geluwe en Rumbleke kwamen daar in de loop van de jaren ook Oostkamp, Dottenijs, Quévy (Mons), Rijsel, Antwerpen, Brussel, Wanze, Genk, Massancy (Arlon) en het Luxemburgse Windhof bij. Op de vestiging in Rumbleke werken vandaag 60 mensen, in totaal telt de Vanheede Environment Group zo’n 550 medewerkers. De volledige bedrijvengroep verwerkt jaarlijks ongeveer 850.000 ton afval, waarvan 85% een nuttige toepassing krijgt. Als geïntegreerd milieubedrijf beheert Vanheede

Environment Group 1.850 afvalstromen. Dankzij hun verwerkingsmethodes staan ze garant voor een jaarproductie van meer dan 25 miljoen kWh groene elektriciteit (afval wordt energie) en maken ze 300.000 ton nieuwe grondstoffen (afval wordt grondstof). In 2013 realiseerde Vanheede Environment Group een geconsolideerde omzet van 105 miljoen euro.

Activiteiten

Selectieve inzameling en verwijdering van alle soorten afval afkomstig van de gemeenten, hun bevolking en de bedrijven staat te allen tijde centraal. Daarbij is er een blijvende aandacht voor en een aanhoudend zoeken naar de best beschikbare en meest duurzame methodes die leiden tot een optimale zorg voor mens en milieu. “Vanheede staat voor vier grote activiteiten”, verduidelijkt Jürgen Desmedt. “Vooreerst is er de op-haling van zowel bedrijfs- als huishoudelijk afval. Ten tweede is er het sorteren, wat we overigens ook zoveel mogelijk aan de bron zelf proberen te introduceren. Qua huishoudelijk afval sorteren wij bijvoorbeeld glasbollen en pmd. Dat laatste vertrekt hier terug in balen, de opdrachtgever, FostPlus, beslist wie die zal verwerken. Welk industrieel afval hier terecht komt? Onze 1.850 verschillende stromen zijn niet onder één enkele noemer te plaatsen. Er komt dan ook een zéér divers palet aan afvalstoffen binnen, waarvoor we wel steeds vergund moeten zijn. We krijgen hier ook gevaarlijk afval als batterijen, verf, tl-lampen binnen, maar nooit extreme zaken als explosief of radioactief afval.”

“Méér dan vier vijfde ervan wordt verwerkt tot nieuwe producten. Deels gebeurt dat buiten de groep, deels doen wij dat zelf. Als grondstof – glaskorrels, kunststofkorrels,... – én als brandstof. Zo maken we pellets, als vervanger van fossiele brandstoffen. Van houtafval of van een mix van niet giftige kunststoffen – zogeheten ‘fluff’. Die zijn weliswaar niet voor particulieren, maar voor de industrie bedoeld. Ook resten van die brand-

◆ kokers gasschachten Vanheede

stoffen, de asse dus, kunnen weer gerecupereerd worden, bijvoorbeeld bij de productie van cement. Vaak wordt hier niet één, maar al twee of drie stappen verder gedacht. Allemaal om uiteindelijk met zo weinig mogelijk restafval te zitten. Hoe dan ook, altijd zal er een residu zijn, altijd zullen er stortplaatsen nodig zijn.”

“Iets waar we de voorbije jaren hard aan gewerkt hebben is het omzetten van afval in biogas. In het opgestapelde afval ontstaat namelijk een vergistingsproces. Dat kan twee jaar bezig blijven, maar gerust ook vijftig tot zestig jaar. In de afgedekte en operationele stortplaatsen steken meer dan honderd gasschachten, méér dan normaal op soortgelijke sites worden geplaatst. Dat doen we vooral om de geurhinder te beperken. Overigens trekken we ook vlugger dat gas dan elders. De gasschachten zijn verticale, gefixeerde en geproefde buizen – wandelaars in het domeinbos zullen ze her en der al opgemerkt hebben. Bovenaan steekt een klok die enerzijds de onderdruk regelt, anderzijds ook de bewegingen van het stort opvangt. Een stort is immers een massief dat zich in de loop van de jaren ‘zet’. Uit elk van die buizen wordt rechtstreeks gas getrokken.”

“Het stortgas zet Vanheede via een verbrandingsmotor met generator om in elektriciteit. Met de hitte van die motor warmen we tegelijk ook water op en sturen het door naar de firma Dewulf, die het gebruikt in zijn lakstraat. In onze vestiging in Quévry gebruiken we zelfs de uitlaatgassen van die generator, om er extra elektriciteit mee aan te maken. Het gaat om een organic rankine cycling – alternatieve stoomcyclus – waarmee we pionier zijn in de Benelux. Het is de bedoeling dat we het ook elders gaan perfectioneren en toepassen.”

“Ook tamelijk nieuw is de vierde activiteit van Vanheede: we helpen andere bedrijven mee met het ontwikkelen van producten en vooral de recycleerbaarheid ervan. We deden intussen een uitgebreide kennis op van de afval- en milieu-industrie en worden dan ook vaak gevraagd voor milieuvriendelijke en de ontwikkeling van innovatieve milieutechnologieën voor derden. Bij heel wat externe installaties zijn we de stuwende motor om afvalstoffen op een nuttige en rendabele manier om te zetten in nieuwe grondstoffen of groene energie. Van tapijten bijvoorbeeld bekijken we hoe die zo milieuvriendelijk mogelijk gemaakt worden, hoe we die, eenmaal afgedankt, zullen

verzamelen én hoe we ze volledig kunnen recycleren als grondstof voor een fleecedeken, een bus, enzovoort.”

De site

Na de aankoop van de oude kleiputten Ostyn in 1984 breidde Vanheede haar site langs de Moorseelesteenweg stukje bij beetje uit tot een oppervlakte van 35 ha. Eén zevende daarvan is intussen bedrijfsoppervlakte (verwerkingsplaatsen, kantoorgebouw, parking, weegbruggen, enz.). Op 4 ha grond zal nooit worden gestort en 5 ha grond is nog niet aangesneden. De rest van de oppervlakte is of stort of kleigroeve.

Van de totale oppervlakte stort is, na de eindafdek, al 4,5 ha bebost en toegankelijk. Het gebied wordt beheerd door het Beheerscomité Bergmolenbos. Intussen is Vanheede een nieuw deel van het stort aan het afdekken en herinrichten. In een tweede deel wordt nog gestort, in een derde zelfs nog klei ontgonnen. Dat laatste gebeurt in een joint venture met Wienerberger. De steenbakkerijen van Zonnebeke en Aalbeke

worden voor negentig procent vanuit Rumbekke bevoorrad. In de eerstgenoemde vestiging produceren er ze bakstenen mee, in de andere dakpannen.

“Wat die afdek en herinrichting betreft, is het de bedoeling dat er zowel bos als open ruimte wordt gecreëerd”, aldus Jürgen Desmedt. “Centraal is zelfs een soort stiltegebied voorzien, waar men op termijn de buizerd hoopt te kunnen spotten. Elders komen ook een aantal waterpartijen, over een oppervlakte van in totaal zo’n vier hectare. Op bepaalde plaatsen zal men deels onder een berm wandelen en vanop ooghoogte het wateroppervlak kunnen bekijken. Naast moerasgebied wordt ook nog een talud gebouwd om oeverwaluwen aan te trekken.”

Open bedrijfscultuur

Vanheede Environment Group wil een duurzame onderneming zijn die haar klanten de meest efficiënte oplossingen inzake afval-, materialen-, groene energie- en milieubeheer aanbiedt. Tegelijk profileert het zich als een open bedrijf. Eigen gidsen loodsen bezoekers langs de Mammoetroute binnen het bedrijf; jaarlijks zijn er dat meer dan tweeduizend. “Laat het duidelijk zijn, we hebben hier geen geheimen. Je moet de mensen tonen wat hier gebeurt, vinden wij. Zo’n bedrijfsbezoek is trouwens een goeie aanleiding om hen nog eens te motiveren ook bij hen thuis het afval nog vaker en beter te sorteren.”

Plan-Woudaapje

Samen met Natuurpunt is Vanheede gangmaker achter het zogeheten Plan-Woudaapje, een symboolsoort die garant moet staan voor het herstel van de natuurwaarden in en om De Kleiputten. Dat ook het bedrijfsleven in zo’n project stapt is tamelijk uniek, tot voor kort leek zo iets ‘non-profit’ in deze sector allicht ondenkbaar. “Vanheede is en blijft uiteraard een bedrijf”, onderstreept Jürgen Desmedt. “En een bedrijf móet winst maken, wil het zijn medewerkers verder kunnen be-

◆ wintersfeer Kleiputten

talen, investeringen doen, naar innovaties zoeken. Maar het kan geen kwaad dat de 'profit' af en toe eens over de eigen muren kijkt, zich engageert voor de non-profit. En zeker voor het creëren van meer bos. Het is immers niet onze bedoeling op onze sites een industriële ravage achter te laten. Weet je, de familie Vanheede was altijd al sterk begaan met het milieu. Niet toevallig is onze bedrijfskleur groen. En in onze directie zijn heel wat mensen lid van een natuurvereniging. Zelfs los van het Plan-Woudaapje en het natuurdomein doen wij binnen het bedrijf sowieso al zeer veel voor het milieu. Want laat het me nog een keer duidelijk stellen: uiteindelijk maken wij geen afval, wij proberen er wel iets mee te dóén."

Dewulf

Aansluitend op het Bergmolenbos is er in de Moorseelsesteenweg, naast de vestiging Vanheede, ook Dewulf, een bedrijf dat gespecialiseerd is in de productie van rooimachines. De geschiedenis van dit bedrijf gaat terug naar eind jaren '40 van de vorige eeuw, als landbouwerszoon Robert Dewulf in de schuur van zijn vader start met het

smeden van ploegen. Al vlug gaat hij ook aardappelrooiers bouwen, aanvankelijk getrokken door een paard, later aangepast voor tractoren. Mede door de sterke historische aanwezigheid van groentenverwerkende bedrijven in en om Roeselare stijgt de vraag naar rooiers van Dewulf voortdurend. In de jaren 60 wordt de productie er uitgebreid met mechanisch aangedreven rooiers voor wortelen, prei en cichorei. In 1975 presenteert Dewulf ook zijn eerste bietenladers.

Om de groei van het bedrijf te kunnen verzekeren, verhuist Dewulf eind jaren '80 naar de Moorseelsesteenweg, waar een grotere site meer productiecapaciteit garandeert. In dezelfde periode komt Rika Dewulf aan het hoofd van het bedrijf. Gestart als familiezaak in een landbouwregio groeit Dewulf uit tot een wereldspeler. In 2004 levert het bedrijf zijn eerste aardappelrooiers af in China. Met gespecialiseerde en uitgebalanceerde systemen voor opname en transport én met een goed doordachte reinigingscapaciteit noemt Dewulf zich graag dé rooispecialist. Bovendien kan Dewulf zijn hoogtechnologische aardappel- en wortelrooiers aanpassen aan specifieke gewassen, grond- of weerstype. Het

🏠 Vabi-hoeve

bedrijf organiseert voor klanten en dealers trouwens ook opleidingssessies, om rooimachines te besturen, te onderhouden en optimaal af te stellen.

VABI-hoeve

Aan de zuidwestrand van het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan Bergmolens en vlakbij de oude spoorzate Roeselare-Menen is er het praktijkcentrum van het Vrij Agro- en Biotechnisch Instituut, kortweg de VABI-hoeve. De Roeselaarse school startte in 2002 als eerste in Vlaanderen met een opleiding 'dierenzorg'. De theorie die ze op de schoolbanken in de Zuidstraat opdoen, kunnen de leerlingen op een eigen hoeve in de praktijk omzetten.

De boerderij in de Wagenstraat kreeg het VABI in erfpacht van de kerkfabriek van Dadizele. Ze is al sinds 2004 in gebruik voor leerlingen, maar evolueerde gaandeweg van een oude varkensboerderij naar een volwaardig praktijkcentrum waar ze alle ervaringen met dieren en landbouw opdoen. Naast akkerbouw is er op de hoeve plaats voor runderen, paarden, schapen, lama's en een hoenderpark met kippen, fazanten, een-

den, duiven, enzovoort. Er zijn in de hoeve ook drie leslokalen en verscheidene praktijkonderdelen.

Het masterplan vermeldt nabij de hoeve een nieuw onthaal- en educatief centrum en een 3 ha grote hondenweide.

Lochting-Dedrie

Naast de VABI-hoeve, die met de kerkfabriek van Dadizele een erfpachtovereenkomst heeft voor de hoeve en 8 ha bijhorende gronden, heeft ook de stad Roeselare 7,5 ha landbouwgrond aangekocht om eventueel een educatief centrum in de Wagenstraat mee te helpen uitbouwen. De stad laat deze gronden deels gebruiken door het VABI, deels door de vzw Lochting-Dedrie. Deze vzw, waarin de stad participeert, heeft als doel sociale tewerkstelling in de biologische landbouw.

Lochting-Dedrie is een samengaan van De Lochting, eind 1992 opgestart in Izegem, en de biohoeve Dedrie, in april 1997 overgenomen door de stad Roeselare. Om beide projecten een eigen dynamiek te ontwikkelen werd in 1997 een nieuwe vzw structuur opgezet. Het bedrijf biedt

Inagro

werk aan mensen die om de één of andere reden voor bepaalde of onbepaalde duur niet terecht kunnen in het normaal economisch circuit. Lochting-Dedrie doet aan biologische groente-teelt, heeft een bio-natuurvoedingswinkel in Roeselare, maakt groenten- en fruitpakketten, levert aan scholen, bedrijven, biogroothandels, en natuurwinkels, heeft ook een ecologische werkende groendienst en verzorgt diverse opdrachten voor openbare besturen.

Inagro

Langs de Ieperseweg, tussen de zuidrand van het Bergmolenbos en het vroegere station van Beitem, is er ook Inagro, voorheen het Provinciaal Onderzoekcentrum voor de Land- en Tuinbouw. Het werd halfweg de jaren '50 opgericht en had de allereerste proeftuinen van het land. Stelselmatig breidde het centrum uit met nieuwe teelten, nieuwe onderzoeksthema's en nieuwe vzw's, maar de (West-)Vlaamse land- en tuinbouwer en de volksmond bleef gewoon spreken van 'Beitem' – ook vandaag nog een begrip.

Op 1 juli 2011 werd het Provinciaal Labo opgenomen in de nieuw opgerichte vzw Inagro, het ex-

tern verzelfstandigd agentschap van de Provincie West-Vlaanderen. De hervorming moet garant staan voor een grotere performantie, efficiëntie en transparantie. Inagro verricht praktijkgericht en toegepast wetenschappelijk onderzoek in de akkerbouw, tuinbouw, biologische teelt, veeteelt, aquacultuur en verbreding. Aandacht gaat uit naar de productie van voedsel, voeder, energie, vezels, biodiversiteit, farmaceutische en andere (bio-)toepassingen en recreatieve mogelijkheden. Op dezelfde site is ook het Provinciaal Centrum voor Landbouw en Milieu (PROCLAM) gevestigd. Deze vzw zorgt voor regelmatig overleg tussen verschillende organisaties en diensten uit de sectoren natuur en milieu, landbouw en recreatie.

◆ Stadsrandbos?

Het idee voor een stadsrandbos

Op Vlaams niveau

“Stadsbossen moeten rustplekken worden, op wandel- of fietsafstand van de stadskern en bereikbaar met het openbaar vervoer. Een gebied ook waar mensen zich kunnen ontspannen, dat de woonkwaliteit verbetert en de stadsvlucht helpt tegen te gaan. Maar stadsbossen hebben ook een onschatbare educatieve taak en zijn voor kinderen vaak de ideale plaats voor een eerste kennismaking met de natuur.” Dixit Vlaams minister Joke Schauvliege in 2011.

Dat het beleid interesse toont voor bos en bosrecreatie is relatief nieuw. Pas vanaf de jaren '70 van de vorige eeuw komen politici met argumenten aandragen om bosuitbreiding op de parlementaire agenda te krijgen. Al gaat het dan, naast bosrecreatie, vooral over de zelfvoorzieningsgraad van de houtproductie voor de lokale houtverwerkende nijverheid, milieubescherming en het bufferen van de stedelijke groei. In de daaropvolgende jaren zijn bosuitbreiding en stads(rand)bossen wel een gesprekstema, maar het duurt nog tot 1995 eer het in een officieel document van de Vlaamse regering – en in de beleidsnota van Theo Kelchtermans (1995-1999) – opgenomen wordt. Het beleidsdoel ‘bosuitbreiding’, met focus op de bossen in de nabijheid van stedelijke gebieden, wordt ook nog eens benadrukt in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (1997).

Maar met plannen alleen komt men er niet, er moet effectief ook geplant worden. Méér zelfs, Vlaanderen moet op dat vlak aan een serieuze inhaalbeweging beginnen. Begin 21ste eeuw is het duidelijk dat een planmatige aanpak absoluut noodzakelijk is. Bosuitbreidingszones moeten planologisch verankerd worden, keuzes bij de afbakening zijn prioritair. “Speciale aandacht

gaat daarbij naar de realisatie van stads(rand)bossen. Zeker in de omgeving van grote steden is er een grote behoefte aan natuur en aan bijkomende mogelijkheden voor passieve recreatie. Het streefdoel is dat in de omgeving van elke stad een bos aanwezig is als groene long voor de stedelingen en als zone voor passieve recreatie. Op die manier wordt ook de aantrekkelijkheid van het stedelijk wonen bevorderd, wat een belangrijke doelstelling is van de Vlaamse regering”, zo luidt het.

Met dergelijk streefdoel voor ogen worden aan het begin van het nieuwe millennium verscheidene projecten in de steigers gezet. Om het verstedelijkte Vlaanderen leefbaar te houden en tegemoet te komen aan de vraag naar recreatie in open lucht, wil men dringend inzetten op meer toegankelijke stedelijke groenvoorzieningen zoals stads(rand)bossen, stadsbomen, parken, open land- en waterpartijen en buffergroen. Uit verschillende Europese studies is namelijk gebleken dat bossen, voornamelijk de bossen in of nabij steden, behoren tot de populairste locaties voor buitenrecreatie. Deze bossen dragen bovendien significant bij tot een gezonde leefomgeving. In opeenvolgende regeerverklaringen stelt de Vlaamse overheid dat de bosuitbreiding sneller en efficiënter moet gebeuren waarbij ze prioritair inzet op, en belooft werk te maken van, toegankelijke stads(rand)bossen. Ook in tal van andere (beleids)documenten duikt de term ‘stads(rand)bos’ op, weliswaar vaak zonder dat er daar een duidelijke en sluitende definitie aan gegeven wordt. Maar de aandacht voor stads(rand)bossen verslapt echter al snel, en in opeenvolgende beleidsbrieven van de bevoegde ministers (2003-2004 en voor de periode 2004-2009) blijken ze geen prioriteit meer te zijn. Al komt het onderwerp uiteindelijk toch weer ter sprake in de beleidsnota van het Ministerie van

Leefmilieu van 2007-2008: "Aandachtsgebieden voor bosuitbreiding werden geselecteerd op basis van de gewenste bosstructuur. Naast de 10.000 ha netto bosuitbreiding moeten er nog 3.900 ha compensatiebossen worden gerealiseerd. Momenteel wordt actief gewerkt aan de integratie van deze projecten binnen het proces 'afbakening van het buitengebied' alsook binnen de afbakening van een aantal stedelijke gebieden." Deze visie gaat uit van de internationaal aanvaarde norm dat, om aan de sociaal-recreatieve functies tegemoet te komen, 1 ha bos per 100 inwoners vereist is. Verder wordt ook vermeld dat de stads(rand)bossen prioriteit dienen te krijgen bij de bosuitbreidingsrealisaties.

Het papier is echter gewillig, want algemeen wordt deze periode gekenmerkt door een stagnering van de bosuitbreidingsrealisaties, en dus ook van de stads(rand)bosprojecten. Nieuw in deze periode is de volgende, plots ambitieuze lange-termijnbeleidsdoelstelling m.b.t. het Natuur- en Bosbeleid: "Langetermiendoelstelling: tegen 2010 willen we de vergelijking met andere economische topregio's op het vlak van biodiversiteit moeiteloos kunnen doorstaan." Dat heeft te maken met het Vlaanderen in Actieplan (VIA), het toekomst-project voor Vlaanderen, dat intussen, in 2006, in het leven was geroepen door de Vlaamse regering. Het doel is tegen 2020 de helft van de stedelijke en kleinstedelijke gebieden van een stadsbos te voorzien of errond toch minstens een project op te starten. Het wil daarmee Vlaanderen ook naar de top vijf van de Europese regio's leiden. Gezien Vlaanderen momenteel nog altijd de op één na bosarmste regio van Europa is, is er dus nog véél werk aan de winkel.

Spijts de ambities van VIA bestaat op vandaag van het concept 'stads(rand)bos' nog altijd geen welomlijnde, sluitende definitie. Zodoende kunnen stads(rand)bossen sterk verschillen in gedaante, karakter, compositie en draagkracht:

kleine bosjes binnen de stadsgrenzen of grote boslandschappen die een onderdeel vormen van een ruimere mozaïekstructuur. Hoe dan ook, algemeen wordt aangenomen dat een stads(rand)bos een groengebied is dat in of dicht aansluitend bij een stedelijk gebied ligt. Dat het wordt gekenmerkt door een grote diversiteit in opbouw, met een evenwichtige mix van gesloten en open landschappen onder de vorm van bossen, natuurgebieden en/of parkstructuren. Dat die mix gebaseerd is op de landschappelijke en cultuurhistorische kenmerken van het gebied. En dat het stads(rand)bos bijdraagt tot het invullen van de recreatieve behoeften vanuit de stad. Met andere woorden: het zijn bossen nabij de mensen, een natuurlijk stukje in grote en kleine steden. Stads(rand)bossen zijn dan ook – méér nog dan andere bossen – een integraal deel van hun lokale gemeenschap. Wanneer men tot een optimale interactie met de bevolking wil komen, lijkt het dus het aangewezen de bevolking te betrekken bij de planning, de ontwikkeling en het beheer.

Vast staat wél dat stads(rand)bossen door hun ligging in het stedelijk gebied een belangrijke bijdrage kunnen en zullen leveren tot een gezond leefmilieu. Daar is iedereen het over eens. Ze halen als een gratis luchtfilter fijn stof en andere verontreiniging uit de lucht en vangen CO₂ (mee verantwoordelijk voor de klimaatverandering) op in hun biomassa. Stads(rand)bossen kunnen op warme dagen ook de broodnodige verkoeling bieden voor de stedelijke inwoners. Steden zijn namelijk zogenaamde 'hitte-eilanden' waar door de sterke 'verstening' de temperatuur tot 6°C hoger kan liggen dan in het omgevende groen. Daarnaast spelen stads(rand)bossen en stadsgroen een rol bij de waterberging na neerslagpieken en bij de opbouw van een degelijke water- en bodemkwaliteit.

Naast voornoemde functies zijn de gezondheidseffecten van bossen en bomen van even groot belang. Ze dragen bij tot stressreductie, ze zet-

ten aan tot beweging, ze zorgen voor een sneller herstel bij ziekte en ze verbeteren het concentratievermogen bij werk en studie. Verder zorgen ze niet alleen voor rust- en ontspanningsmogelijkheden voor wie geen tuin heeft, het brengt mensen ook bij elkaar en komt de leefbaarheid van onze dichtbevolkte steden zeker ten goede.

Ook op economisch vlak scoort stadsgroen: het verbetert de kwaliteit van een wijk en het verhoogt de waarde van woningen. Niet toevallig worden bos- en boomrijke gemeenten en wijken vaak als uitgerekend die plekken bestempeld waar het welzijn en de levenskwaliteit het hoogste zijn. Een groene omgeving zorgt bovendien voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor kennisintensieve en internationale bedrijven, die op hun beurt weer andere bedrijvigheid aan zich binden voor zowel hogere als lagere inkomens.

In Roeselare

Al sinds 1996 voeren in Roeselare een aantal organisaties actie voor een stadsbos. Er wordt een zogeheten Platform Groene Long opgericht en om aan de maatschappelijke vraag naar zo'n stadsbos tegemoet te komen, laat de afdeling Bos & Groen in 2001 een lokalisatiestudie uitvoeren. Die gebeurt door de Vlaamse Gemeenschap, de Administratie Milieu, Natuur-, Land- en Waterbeheer en de Afdeling Bos en Groen. In de gemengde ambtelijke-wetenschappelijke stuurgroep die voor dit onderzoek wordt samengesteld, zijn naast voornoemde instanties ook afgevaardigden van de provincie, de Roeselaarse schepenen Dochy (land- en tuinbouw, stadseigendommen) en Hoorne (openbare werken, groen), de stedenbouwkundige, groen- en milieuambtenaar van Roeselare, de WVI en de Vlaamse Landmaatschappij Brugge vertegenwoordigd. Drie gebieden komen naar voor als geschikte locaties voor een stadsbos: het gebied Sint-Idesbald, Beveren-Zuidhoek en De Kleiputten. In de studie wordt weliswaar nog geen keuze gemaakt, al staat Roeselare op dat mo-

ment ook voor de afbakening van het stedelijk gebied en de opmaak van het gemeentelijke ruimtelijk structuurplan. Hoe dan ook worden pro's en contra's van de mogelijke lokalisatie van een stadsbos afgewogen. Eerstgenoemde zone wordt als de meest geschikte bestempeld, maar is eerder klein om er een bos van 200 ha te realiseren – er zou daarvoor ook een stuk op het grondgebied Hooglede moeten komen. Voor Beveren is een nieuw BPA in de maak, waarin uitbreiding van zowel woon- als industriezone is voorzien, wat maakt dat een bos van 200 ha in dit gebied onhaalbaar is. En dan is er nog het gebied rond De Kleiputten. "Er is het stort dat reeds bebost is en het ontginningsgebied dat later zou bebost kunnen worden", zo vermeldt de studie. "45 ha kan op die manier bebost worden, maar het ontginnen kan nog 20 jaar duren. Daarbovenop moeten bijkomend nog 155 ha gevonden, dus landbouwgrond verworven worden." Over deze locatie is men in die dagen dus niet echt wild, al zitten er volgens het rapport ook enkele goeie kanten aan: "Positief is de aanwezigheid in het gebied van het natuurreservaat, de link met het Sterrebos, de recente aanplantingen op de oude ontginningsput, de boomgaard en het natuureducatief centrum met ook een luik voor landbouw, initiatieven voor hoevertoerisme en biolandbouw."

De ontwikkelingen in Roeselare lijken de vzw Vereniging voor Bos in Vlaanderen (VBV) dermate interessant dat ze deel gaan uitmaken van een actieonderzoek, mee uitgevoerd door de KU Leuven en de UGent. De resultaten daarvan worden eind 2003 trouwens gepubliceerd in het eindrapport 'Draagvlakverbreding bij de planning, de implementatie en het beheer van stadsrandbossen in Vlaanderen'. Dat o.a. Roeselare wordt uitgekozen, heeft volgens de onderzoekers te maken met "...de specifieke situatie van Roeselare: als relatief kleine stad in een landelijke omgeving en met een grote invloed van de land-

bouwsector, zouden we hier wellicht scherpere conflicten en belangentegenstellingen kunnen waarnemen dan in andere regio's." Een tweede argument van de VBV is dat de aanvankelijk nogal afwerende houding van het stadsbestuur t.a.v. het stadsbos in die periode stilaan lijkt te keren. Waar het platform Groene Long aanvankelijk was opgericht als drukkingsgroep, om aandacht voor het stadsbos af te dwingen van het stadsbestuur, begint de stad nu zelf stilaan te onderzoeken hoe ze het platform Groene Long kan ondersteunen.

Nog een argument is dat de VBV in Roeselare al een bepaalde dynamiek ervaart: "Deze dynamiek is gegroeid van onderuit, vanuit een netwerk van lokale individuen, groepen en verenigingen. Het Platform Groene Long ijverde intussen al jaren voor de aanleg van een bos in Roeselare, en was er geleidelijk aan in geslaagd het stadsbos ook op de politieke agenda te brengen. Het leek ons erg interessant om bij deze dynamiek aan te sluiten en deze te ondersteunen."

Het actieonderzoek van de VBV, KU Leuven en UGent heeft een dubbel doel: door een 'ontmoetingsplaats' te creëren voor uiteenlopende (en soms conflicterende) visies, standpunten en belangen hoopt men het sociaal leerproces m.b.t. de planning van een stadsbos in Roeselare te stimuleren. Ze besluiten om diverse actoren uit te nodigen om vanuit hun visie, achtergrond, kennis en ervaring mee na te denken over de definitie van problemen en om ideeën, plannen of 'oplossingen' te genereren die de individuele en groepsbelangen overstijgen. Tegelijk wil men nagaan hoe het maatschappelijk reflectieproces m.b.t. bosuitbreidingsprojecten kan bevorderd worden en aansluiten bij het technische planingsproces.

Met het actieonderzoek wil de VBV het debat rond het stadsbos Roeselare verruimen naar zoveel mogelijk maatschappelijke actoren. Daar-

om werd een ontmoeting georganiseerd tussen afgevaardigden van diverse maatschappelijke groepen (landbouwers, milieuverenigingen, bewoners, recreanten, jongeren, seniorenverenigingen, sportverenigingen, sociaal-culturele organisaties...), om te proberen in alle openheid een dialoog te voeren over de resultaten van de lokalisatiestudie en over de mogelijkheden en beperkingen van de geselecteerde locaties. Een twintigtal organisaties en verenigingen krijgen de vraag of ze één of twee personen willen afvaardigen in de stadsbosdialoog. De meeste reageren positief, enkel één organisatie – de Kamer van Koophandel – is expliciet afwijzend. Het doel van de stadsbosdialoog is niet zozeer tot sluitende oplossingen te komen, wel om ideeën te genereren en mekaars visies en standpunten te leren kennen. Er vinden in de winter van 2002-2003 vier vergaderingen plaats. De discussies worden gedomineerd door technische en juridische vragen vanuit de landbouwsector. Het gaat over VLAREM (afstandsregels, vergunningen), de afbakeningsprocessen, structuurplanning en grondverwerving. Er blijken namelijk heel wat onduidelijkheden en misverstanden te bestaan, die ervoor zorgen dat het bosuitbreidingsproject op weerstand stuit. Op aandringen van de deelnemers komt er ook een open informatievergadering voor geïnteresseerde burgers en landbouwers, om onnodige ongerustheid te vermijden en om verkeerde informatie te weerleggen. Ambtenaren van de afdeling Land en de afdeling Ruimtelijke Planning zijn niet bereid op te treden als spreker, Ir. Theo Vitse (afdeling Bos & Groen, team Bosuitbreiding) neemt de toelichting volledig op zich. Prof. dr. Danny Wildemeersch van de KU Leuven treedt op als moderator. Er zijn 170 Roeselarenaars op aanwezig.

In de daaropvolgende vergaderingen verklaren alle deelnemers zich bereid om de afbakening van een stadsbos als uitgangspunt te nemen voor de verdere dialoog. Er worden weliswaar een

aantal randvoorwaarden geformuleerd. Zo moet er voldoende aandacht zijn voor een gelijktijdige en gelijkwaardige afbakening van de agrarische-, bos- en natuurlijke structuur. De zoekzones zullen beperkt worden tot elk ca. 200 ha, waardoor de onzekerheid voor de landbouwers al voor een deel afneemt. Parallel met die inkrimping moeten de effecten van bebossing op de individuele landbouwbedrijven in de afgebakende zoekzones grondig onderzocht worden. Pas daarna en op basis daarvan kunnen locaties en oppervlaktes voor bebossing bepaald worden. Zowel de afdeling Bos & Groen als het stadsbestuur tonen zich bereid om positief mee te werken indien er een consensus is rond een bepaald scenario. De uiteindelijke beslissing gebeurt echter door de afdeling Ruimtelijke Planning in overleg met het stadsbestuur en de afdeling Bos & Groen. De werkwijze die door de dialooggroep wordt voorgesteld – namelijk eerst een landbouwstudie, daarna een visievorming – is voor de afdeling Ruimtelijke Planning weliswaar niet gebruikelijk. Op basis van deze voorwaarden werkt Ir. Vitse vervolgens een voorstel uit voor een inkrimping van de zoekzones. Voor De Kleiputten gaat het om ca. 150 ha, Beveren ca. 80 ha en Sint-Idesbaldus in overleg met Hooglede.

In het eindrapport, dat in november 2003 wordt opgemaakt, blijkt dat veel afhangt van de definitieve perimeter; die moet snel bepaald worden in een inrichtingsplan met prioritaire zones. Er zijn in de zoekzones 130 ha beschikbaar van landbouwers die wensen te stoppen of uit te wijken naar een andere locatie. Voor de realisatie van het bos stelt de VLM een grondenbank voor gecombineerd met een ruilverkaveling. De locatie Beveren-Zuid blijft een omstreden 'denkpiste'. Bovendien loopt er in die periode in Roeselare ook nog een afbakingsproces voor het stedelijk gebied. Het stadsbos wordt in principe in de afbakening stedelijk gebied opgenomen. In het voorstel wordt voor de Kleiputten

en Beveren-Zuid randstedelijk groen voorzien. In Sint-Idesbald zouden er kleinere landschappelijke bosjes kunnen komen.

In december 2010 start de Vlaamse overheid met de opmaak van een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP) voor de afbakening van natuur- en landbouwgebieden. Voor het regionaal-stedelijk gebied Roeselare zijn vijf groepen van stedelijke functies voorzien: stedelijk wonen, specifieke stedelijke voorzieningen inclusief gemengde projecten, de regionale bedrijvigheid, stedelijke ontsluitingsinfrastructuur en de stedelijke groenvoorzieningen en openruimtefuncties. Wat dat laatste betreft gaat het om verschillende (rand-)stedelijke groengebieden met differentiatie naar aard en schaal te ontwikkelen, het verzekeren van de functionele en ecologische continuïteit tussen stedelijke groengebieden onderling en met het buitengebied.

“Aangezien geen enkel gebied uitblinkt naar actuele biotische waarde, zal de aanleg van een stadsbos met ecologische, educatieve en recreatieve waarde alleen maar positieve aspecten hebben”, vermeldt het GRUP. “Naar biotische waarde scoort de locatie Sint-Idesbald het best, gevolgd door locatie De Kleiputten. De ontwikkeling van een stadsbos op de locatie Beveren-Zuid zou enkel potenties bieden naar een groene oase nabij het stadscentrum en niet zozeer naar de versterking van eventuele natuurlijke structurelementen. Dit kan daarentegen wel gesteld worden voor de locaties Sint-Idesbald en De Kleiputten. Ondanks de ligging van de ring tussen het bestaande Sterrebos en De Kleiputten, kan bij ontwikkeling van die Kleiputten wel zoveel mogelijk gestreefd worden naar kwalitatieve ecologische verbindingen tussen beide delen. Op die manier wordt de ecologische samenhang van beide gebieden bevorderd.”

“Naast de gewenste versterking van de natuurlijke en ecologische infrastructuur in het regionaal-stedelijk gebied Roeselare is het recreatief

aspect het belangrijkste ruimtelijk-functioneel aspect van het stadsbos”, zo gaat de motivatie verder. “De spreiding van openlucht-recreatieve attractiepunten in en rond het stedelijk gebied is vrij beperkt. De enige voorzieningen van enige omvang zijn het Sterrebos in Roeselare (met het Kaasterkasteel), 't Veld in Ardoos (provinciaal domein) en het Rhodesgoed in Izegem. Ook de gewenste recreatieve en natuur-educatieve functie van het stadsbos voor de basisscholen in het Roeselaarse leidt tot gewenste positieve effecten.”

“De aanwezigheid van bestaande bosrelicten speelde bij geen enkele van de drie locaties een rol. Enkel de nabijheid van het Sterrebos bij de locatie Kleiputten vormt een potentieel aanknopingspunt. De nabijheid van De Kleiputten bij het Sterrebos (geklasseerd landschap, ankerplaats en relictzone) kan een belangrijke factor zijn naar landschappelijke versterking. De aanwezigheid van de ring op zeer korte afstand en van een smalle niet-beboste strook tussen het Sterrebos en de ring bemoeilijkt echter de versterking van dit historisch landschapselement. De impact naar landbouw wordt voor de drie locaties ten gronde onderzocht. Een algemene evaluatie op basis van de totale oppervlakte die er door de landbouw wordt ingenomen en de grootte van de productieomvang van de verschillende bedrijven leert dat de locaties Beveren en De Kleiputten waardevoller zijn voor de landbouw dan Sint-Idesbald.”

“Aangezien het stadsbos in de eerste plaats wordt beschouwd als een voorziening op niveau van het regionaal-stedelijk gebied, wordt in de lokaliseringsstudie voornamelijk de bereikbaarheid met openbaar vervoer en voor langzaam verkeer onderzocht. Qua huidige ontsluiting met openbaar vervoer scoren de locaties Sint-Idesbaldus en de site Kleiputten minder goed. Potentiële negatieve effecten voor deze locaties kunnen bijgevolg voortvloeien uit het feit dat de meeste bezoekers met de auto komen (verkeersdruk, parkeero-

verlast,...). Om naar de Kleiputten te rijden zijn er evenmin autovrije fietsroutes.”

Uiteindelijk legt het GRUP op het grondgebied van Roeselare twee zones vast voor de inrichting van stadsrandbossen: het Bergmolenbos in Rumbekke en het Krommebeekbos in Beveren. De visie op de stadsrandbossen wordt binnen een stuurgroep, bestaande uit afgevaardigden van de stad Roeselare, de provincie West-Vlaanderen, het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) en de West-Vlaamse Intercommunale (WVI) verder uitgewerkt in de vorm van een masterplan. Dit masterplan tekent de grote lijnen uit van de toekomstige stadsbossen en dient als leidraad voor de opmaak van gedetailleerde landschapsplannen.

Masterplan Bergmolenbos

Het tot stand komen

Enmaal het ruimtelijk uitvoeringsplan van het regionaal stedelijk gebied Roeselare definitief goedgekeurd, wordt de exacte ligging van het Bergmolenbos op kaart vastgelegd. In dit RUP staat ook dat het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) voorkeurecht heeft bij de verkoop van alle gronden die binnen de begrenzing van de toekomstige stadbossen liggen. Alle eigenaars zijn daarvan al op de hoogte gebracht. Het ANB kan ook rechtstreeks gronden aankopen van de eigenaars. Hiervoor keurt Vlaams minister Joke Schauvliege een apart krediet goed. De minister laat in 2011 weten dat de eerste overeenkomst voor de aankoop van 3 hectare gronden in het gebied getekend is. De stad Roeselare, de provincie West-Vlaanderen en ANB werken tegen het eind van datzelfde jaar een masterplan uit voor de stadsbossen. Ook de inwoners van Roeselare worden daarbij betrokken. De kern van het toekomstige Bergmolenbos wordt nu al gevormd door het natuurreservaat de Kleiputten, beheerd door Natuurpunt.

Dat voor de realisatie van het deelgebied 'ste-

masterplan

delijke groenpool Sterrebos-Kleiputten' (afbakening stedelijk gebied Roeselare in het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan) zowel natuurverenigingen, de overheid als een bedrijf de handen in elkaar slaan, is nog maar zelden gezien. Het masterplan voor het Bergmolenbos, met vele spelers samen rond de tafel, heeft iets in beweging gebracht.

"Het versterken en uitbreiden van het aanbod groen en natuur in en rond de stad komt tegemoet aan de verzoeking van heel wat inwoners naar meer groen in ons verstedelijkt gebied", zo staat het in de strategische nota bij het meerjarenplan 2014-2019 van de stad Roeselare. "Uit de krachtlijnen van de stadsenquête Roeselare 2030 bleek dat de burgers momenteel een tekort van openbaar groen in Roeselare ervaren, zowel in het stadscentrum als daarbuiten. Met dit actieplan wordt er ingezet op het zoeken en screenen van groenopportuniteiten binnen het stadscentrum en de ontwikkeling van grotere groenentiteiten in het buitengebied. Zo wordt op middellange termijn voor alle inwoners voldoende stedelijk groen voorzien op wandelafstand. Het Agentschap voor Natuur en Bos heeft

het voorkeurecht voor verschillende gronden in de gebieden van het Bergmolenbos en het Krommebeekbos. Via structureel overleg wordt dit project door de stadsdiensten intensief opgevolgd. Hierbij zal er gekeken worden welke rol de stadsdiensten kunnen opnemen om het proces voor de ontwikkeling van deze gebieden verder en intenser te ondersteunen."

ANB als leading partner

Belangrijke – zeg maar 'leading partner' – in de realisatie van het Bergmolenbos is het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB). Dit agentschap van de Vlaamse overheid, in 2006 ontstaan uit een fusie tussen de afdelingen 'Natuur' en 'Bos & Groen', werkt dagelijks aan het behoud, de bescherming en de ontwikkeling van natuurgebieden, bossen en parken. Het agentschap is de grootste groenbezitter in Vlaanderen. Het beheert 42.300 ha eigen bossen, natuurgebieden en domeinen. Aangezien het ook anderen bijstaat bij het beheren van hun domeinen, gaat het in totaal zelfs om zo'n 75.000 ha bos of natuurgebied.

Een belangrijke rol voor het ANB is weggelegd

in de ondersteuning van lokale besturen, bosgroepen en natuurverenigingen. Zo creëert het een groter draagvlak voor natuur. De deur staat open voor iedereen: van een grote multinational die bomen wil planten tot een lokale jeugdbeweging die in een stukje natuur wil kamperen. Belangrijke partners zijn uiteraard lokale besturen zoals provincies en gemeenten, die van het ANB ondersteuning krijgen via intekening op samenwerkingsovereenkomsten. Terreinkennis en ervaring zijn belangrijke pijlers om het beleid te helpen voorbereiden op groenprojecten. Daarnaast zorgt het Agentschap voor Natuur en Bos voor een financiële ondersteuning bij aankoop van natuurterreinen door de erkende terreinbeherende natuurverenigingen.

Het ANB staat met zijn beleid en werking dus ten dienste van de maatschappij, maar spoort die maatschappij ook actief aan om zich in te zetten voor meer en betere natuur, bos en groen. Zo geeft het agentschap niet enkel subsidies aan particulieren of organisaties, maar zoekt ze ook actief naar vormen van samenwerking. Verder doet het agentschap er alles aan om de natuur zo dicht mogelijk bij de mensen te brengen. Dat betekent dat het domeinen openstelt, bezoekerscentra exploiteert en allerlei campagnes organiseert met een veelheid aan partners.

Het ANB heeft zo'n 800 medewerkers en werft via een centraal examen ook erkende boswachters aan. Die zorgen niet alleen voor het beheer van groen, maar zorgen in een aantal Vlaamse bezoekerscentra en natuurreservaten ook voor sensibilisatie- en educatieve activiteiten. Overigens kent het Agentschap voor Natuur en Bos een lange traditie in de organisatie van campagnes. De bekendste zijn de 'Dag van het Park' en de 'Week van het Bos'. Daarnaast zijn er nog verscheidene activiteiten waaraan het meewerkt en/of financieel ondersteunt, zoals de 'Nacht van de Vleermuis', de 'Week van de Zee', de '1 Miljoen bomen-campagne', de 'Dag van de Natuur', enz.

Actieplan

Voor de realisatie van het Bergmolenbos is er een actieplan, met de opsomming van de werkzaamheden die er de komende jaren moeten uitgevoerd worden. Het infobord nabij de hoofdtoegang in de Oude Zilverbergstraat vermeldt welke acties er op de planning staan.

Voor de winter 2014 -2015 was in het Bergmolenbos een bosplantactie voorzien, op een oppervlakte van 2 ha 25 a. De daaropvolgende winter (2015-2016) wordt er 3 ha 85 a beplant. Tussendoor wordt het noordelijk wandel-, mountainbike- en ruiterspad aangelegd tussen het speelbos en de spoorwegbedding. In de zomer van 2016 zorgt men tussen de spoorwegbedding en de Babilliestraat voor het zuidelijke traject. In de overgang van 2016 naar 2017 voorziet het actieplan ten noorden van de Bergmolenbeek het aanplanten van nog eens 3 ha 84 a, de daaropvolgende winter 2 ha 47 a nieuw bos. Door nieuwe aankopen kunnen er weliswaar nog bebossingen en paden bijkomen.

◆ Bibliografie

Kranten en tijdschriften:

- Door Weer en Wind (driemaandelijks tijdschrift van Natuurpunt, afdeling Mandelstreke & Kern De Reiger)
- Erfgoed Roeselare (tijdschrift van het Koninklijk Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Roeselare & Ommeland (KGOGRO) en de Gidsenkring Mandeldal)
- Krant van West-Vlaanderen
- Het Nieuwsblad
- Rollarius (tijdschrift van het Koninklijk Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Roeselare & Ommeland (KGOGRO) en de Gidsenkring Mandeldal)

Boeken, documenten, kaarten, brochures en nota's:

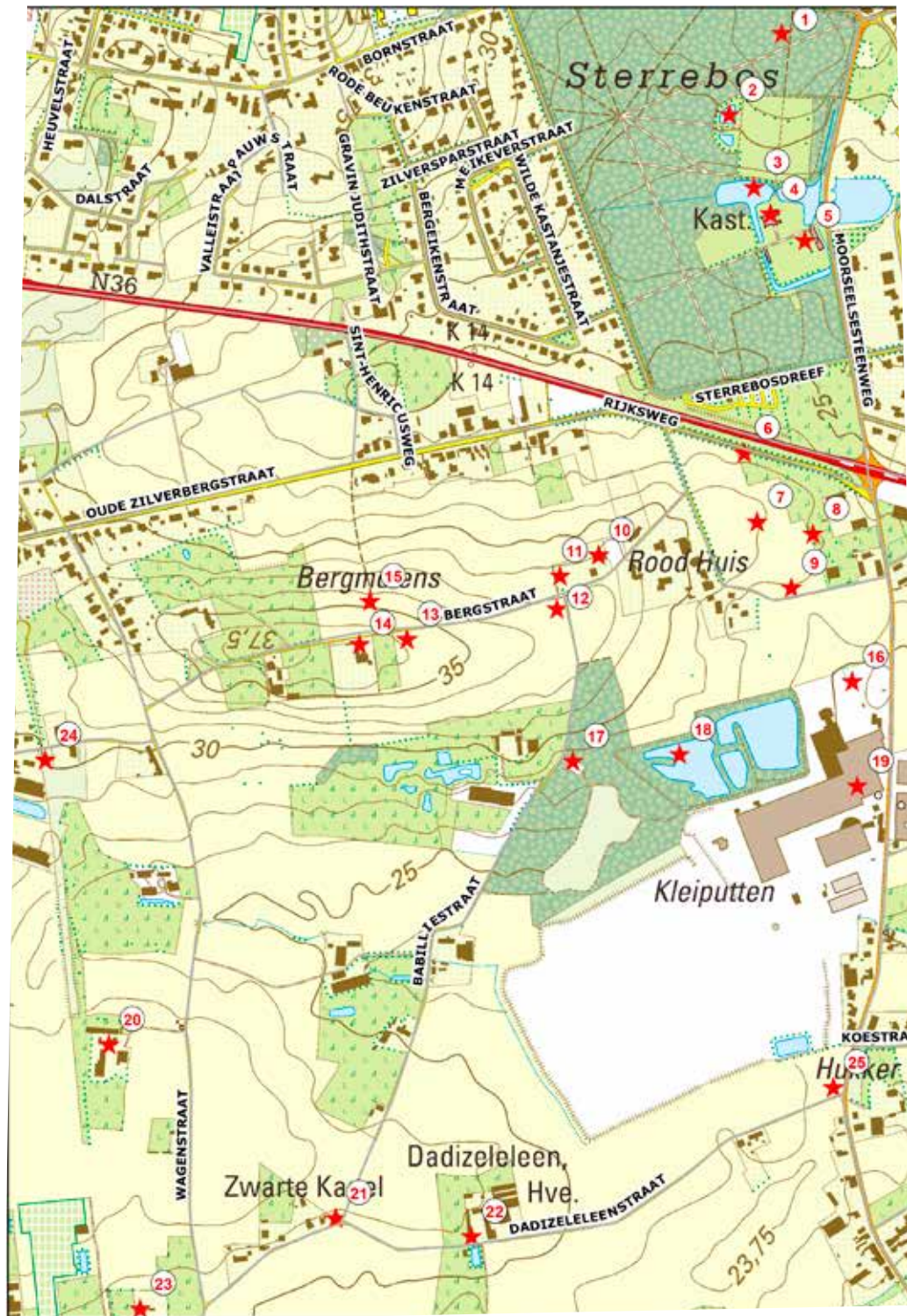
- Kaart 'Welkom in de Kleiputten en het Sterrebos' (Agentschap Natuur en Bos)
- Kaart 'Fietsen in 't West-Vlaamse hart: 6 unieke routes in je buurt' (Stad-Landschap 't West-Vlaamse hart)
- Museum L. Licht & Landschap
- 'Oorlogsdagboek van Rumbeke in 1914-1918' (Brugge: Genootschap voor Geschiedenis, 1962, postuum uitgegeven door J. Delbaere-Dumoulin)
- 'Stads(rand)bossen: een randgeval? Een overzicht van de realisatie van stads(rand)bossen in Vlaanderen' (Vereniging voor Bos in Vlaanderen)
- Wildemeersch, D.; Janssens, C. & De Vreese, R. (2003) . Draagvlakverbreding bij de planning, de implementatie en het beheer van stadsrandbossen in Vlaanderen. Ontwikkeling van een communicatiemodel. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Wetenschappen. Eindrapport .
- Samenvatting ontwerp – beheerplan Provinciedomein Sterrebos (provincie West-Vlaanderen)
- Masterplan voor de inrichting van stadsrandbossen te Roeselare (WVI)
- Lokalisatiestudie voor het stadsrandbos van Roeselare (Opdrachtgever Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Afdeling Bos en Groen)

Bronnen op het internet:

- www.dewulfgroup.com
- www.inagro.be
- inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/23259
- inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/23260
- inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/23258
- inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/1329
- www.kasteelvanrumbeke.be
- www.lochting.be
- www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?AdvSearch=3430
- www.molenechos.be/verdwenen/molen.php?AdvSearch=3292
- [nl.wikipedia.org/wiki/Zilverberg_\(Roeselare\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Zilverberg_(Roeselare))
- www.muzeuml.be
- www.natuurpuntmandelstreke.be
- www.toerisme-leiestreek.be
- www.tragewegen.be
- www.vabi.be
- www.vanheede.com
- www.veertienachtien.be
- www.westvlaamsehart.be

Interviews:

- Jozef Callebert (Villa Eksternest, Museum L)
- Jürgen Desmet (Vanheede)
- Piet Desmet (Natuurpunt)
- Jozef Goderis (Werkgroep Archeologie Roeselare)
- Hugo Verhenne (BIE)

Legende

1 Ijskelder	10 Rood Huis	19 Vanheede Environment Group
2 Kwadrantvijvers	11 Geodetisch punt	20 Vabi-hoeve
3 Kasteelvijvers	12 Stadsboomgaard	21 Zwarte kapel
4 Kasteel van Rumbek	13 Muze'um L	22 Dadizeleleengoed
5 Plataan	14 Villa 't Eksternest	23 Voormalig hoefetje
6 Hoofdingang Bergmolenbos	15 Archeologische site	24 Voormalige spoorwegbedding
7 Speelbos	16 Dewulf	25 Oeverwaluwand
8 Duitse militaire post	17 Oude parking	
9 Ingang Speelbos	18 Natuurreserveaat De Kleiputten	

◆ Bijlagen

Piet Desmet over het natuurgebied De Kleiputten en het Plan-Woudaapje **Van kleigroeve tot waardevol moerasgebied**

Toen de voormalige kleigroeve Ostyn halweg jaren tachtig één groot afvalstort dreigde te worden, stond Piet Desmet mee op de eerste rij om daartegen te protesteren. Niet zonder resultaat. Een deel kon worden gevrijwaard en ontwikkelde zich tot een waardevol natuurgebied. Intussen is hij, samen met Dirk Vandewalle, al ruim twintig jaar conservator van De Kleiputten.

Piet Desmet was tot halweg 2015 tegelijk ook voorzitter van Mandelstreek, de plaatselijke afdeling van Natuurpunt. Een sterke afdeling: zo'n 1000 gezinnen – of 1 op de 60 inwoners in de regio – zijn er lid van. “De roep naar méér groen is hier dan ook groot”, onderstreept hij. “De cijfers liegen er niet om: Roeselare is de bosarmste stad van het land. Tot voor kort was het Sterrebos, 27 hectare groot – of beter ‘klein’ – het enige lapje groen. De recreatiedruk is er hoog. Te hoog. Als internationaal aanvaarde norm geldt dat, om aan de sociaal-recreatieve functies tege-

moet te komen, per honderd inwoners minstens één hectare bos binnen wandel- of fietsbereik moet zijn. Als je weet dat Roeselare 60.000 inwoners telt, dan snap je dat er nog werk aan de winkel is. Om te voorkomen dat restnatuur en relictbosjes in onze streek geïsoleerd geraakten, is er bovendien ook een gebrek aan trage wegen en groene verbindingen. Vandaar dat wij op de barricades stonden voor een beschermd natuurgebied.”

Rousse - laar

Waarom dan precies de keuze, destijds, voor het oudste gedeelte van de kleigroeve tussen Moorseelsesteenweg en Babillestraat? “Dat had vooral te maken met de vrij unieke vegetatie die er aanwezig was. Door het continue pompen toonde dit ondiep waterrijk gebied alle kenmerken van moerasbiotopen. Uitgerekend dat soort milieu was ooit zo kenmerkend voor het Mandeldal. Het oude toponiem Rousselare verwijst trouwens naar een ‘laar’ – een open plaats in het bos – en een ‘rousse’ – wat oud Frans is voor ‘rietveld’. Gelegen langs de Mandel had Roeselare altijd moerasrijke gebieden. Maar de voorbije eeuw was de gangbare gedachte nu eenmaal dat moerassen er waren om droog te leggen. De laatste honderd hectare werden, aan de Waterdam (!), ten noorden van de Godshuislaan, rond 1955 drooggelegd en verkaveld. Nadat de kleiontginning in 1984 ophield, deed zich aan De Kleiputten dus plots een unieke kans voor. Zo’n moerasbiotoop wilden wij per se behouden. Omdat die zo schaars was. Omdat het kon tellen als herstelplan voor wat onze streek ooit typeerde.”

Als kind al kende Piet Desmet de kleigroeve, hij herinnert zich dat er eind jaren zestig van de

vorige eeuw nog dertig, veertig koppels oeverzwaluwen broedden. Die komen vandaag in West-Vlaanderen bijna niet meer voor. “Je zag er ook reigers, dodaars, watersnippen, winter- en zomertalingen, woudaapjes, libellen, kikkers en vooral ook veel typische moerasplanten: waterlelie, lisdodde, watermunt, wolfspoot, blaartrekkende en egelsboterbloem. Indicaties voor een goeie waterkwaliteit.”

Beheercomité

“De kleigroeve was toen nog vijftien hectare groot. Ruim twee derde ervan werd de daaropvolgende jaren opgevuld door het afvalverwerkend bedrijf Vanheede. De huidige, ‘onaangerode’ kleiputten strekken zich, samen met het natuurgebied dat zich errond ontwikkelde, over een oppervlakte van iets meer dan vier hectare. De oostelijke put is zes meter diep en heeft zeer steile oevers. De waterdiepte van de westelijke put is, net als de overloopzones, gering. Tussen beide werd midden jaren zeventig een berm aangelegd, zodat oude en nieuwe ontginning gescheiden werden. Over de berm liep trouwens een spoor, om de klei naar de steenbakkerij te brengen.”

Terwijl een deel van de putten dus als stortplaats werd gebruikt, kon in het andere (kleinere) deel de natuur vrij zijn gang gaan. In 1993 kwam een werkgroep tot stand die zich over dit stukje groen zou ontfemen. Het beheercomité bestaat uit afgevaardigden van het Agentschap Natuur en Bos, Natuurpunt, de stad Roeselare en de firma Vanheede en stippelt voor het natuurgebied een verantwoord natuurhistorisch en educatief beheer uit. Het neemt beslissingen rond beheer- en infrastructuurwerken, gidsbeurten, lokale acties, enzovoort.

Vrijwilligers

“Belangrijk in die beheersmaatregelen is dat we bij de westelijke put waken over een lage en dus ‘moerasachtige’ waterstand. Dankzij een pomp op de tussenput zijn we in staat een zomer- en

een winterpeil in te stellen. Dat is nodig voor het herstel van een volle, moerasrijke natuur. Het peil wordt constant gecontroleerd, jaarlijks pompen we zo’n dertig miljoen liter over in de Bergmolenbeek. Die loopt weliswaar niet meer in haar historische bedding. Omdat er hoger werd gestort dan het oorspronkelijke landschap moest ze worden omgeleid, onder andere door die middenberm, om verderop uit te monden in de Babilliebeek.”

Overigens draait het beheer van De Kleiputten volledig op vrijwilligers. Ze maaien, knotten, hakken, leggen takkenwallen aan,... In 2011 kregen ze het van de stad gedaan dat er een kijkwand werd opgetrokken, die zicht biedt op het reservaat. “Dit stukje natuur is immers enkel toegankelijk tijdens de gidsbeurten, het is te kwetsbaar en te gevaarlijk om het publiek er zomaar vrije toegang te verlenen. Hoe dan ook, dankzij deze wand krijg je toch een bijzonder beeld van de ondiepe vijvers. De wand is vijf meter breed en heeft ook lagere luiken, speciaal voor kinderen. De creatie was een belangrijke stap om de mensen dichterbij de natuur te brengen.”

Plan-Woudaapje

Het moge duidelijk zijn, water en rietkragen zijn de sleutelwoorden in dit herstelplan voor wat het Mandeldal ooit typeerde. Om de kwaliteit van het gebied helemáál te optimaliseren, zette Natuurpunt intussen het zogeheten Plan-Woudaapje op. Inspiratie vonden de initiatiefnemers bij een soortgelijk project waarmee men er in Nieuwpoort in slaagde de zeehond terug te brengen in de IJzermonding. In Rumbeke willen ze dus het woudaapje weer zien opduiken, een symboolsoort die garant staat voor het herstel van natuurwaarden.

“Een woudaapje of *Ixobrychus minutus* is een kleine reigersoort, 33 tot 38 cm hoog”, verduidelijkt Piet Desmet. “Het mannetje heeft een donker gekleurde bovenkant en een vaalwitte onderkant, de borst en flanken van het vrouwtje zijn

voorzien van donkere lengtestrepen. Hun snavel is geelachtig, rood aan de basis in de broedtijd. Deze broedvogels leven vrij verborgen in rietkragen. Omdat ze lange tenen hebben, kunnen ze meerdere rietstengels tegelijk omvatten en met gebruik van hun vleugels springen en slingeren ze van de ene plant naar de andere – behendig als een aapje, vandaar trouwens de naam. Woudaapjes leiden een zeer verborgen leven. Ze observeren is een zeldzame aangelegenheid. Bij gevaar nemen ze, net als de roerdomp, een paalhouding aan, waarbij ze de kop gestrekt omhoog houden. Soms verradt hun geluid, wat doet denken aan het ‘binnensmonds’ blaffen van een hond, hun aanwezigheid.”

Vanheede

“Woudaapjes zijn in Vlaanderen erg zeldzaam geworden, allicht zijn er amper nog een twintigtal broedparen van. Voor de achteruitgang van de populatie zijn er meerdere oorzaken. Geschikte rietvelden zijn verdwenen, door watervervuiling en deels ook door recreatie vinden ze geen geschikte broedbiotoop meer. Woudaapjes houden nu eenmaal van moerassen, vaak met bomen en struiken, riet en lisdodde, drijvende vegetatie. Om te broeden hebben ze dichte rietkragen en ruigtes met wilgen en biezen nodig. Ze eten vooral visjes, maar voeden zich evenzeer met insecten, jonge vogels en amfibieën.”

“Kortom, als deze vogelsoort hier ooit weer komt broeden, weten we zeker dat het met de biodiversiteit en de waterkwaliteit in en om De Kleiputten weer helemaal snor zit. Vandaar dus dat Plan-Woudaapje. Dat ook Vanheede dit mee helpt realiseren is voor Natuurpunt zonder meer een opsteker. Een bewijs dat deze firma sterk begaan is met natuurbehoud en duurzaamheid. Een eerste stap in dit project is de creatie van een wand voor oeverzwaluwen. Die komen van nature af op plaatsen waar ze afkalvingen van oevers vinden. Vervolgens hopen we hier ook weer ijsvogels en futensoorten, onder andere dodaars te spotten. Deze zijn een absolute barometer voor

een goeie waterkwaliteit en visrijke putten. En, niet te vergeten, hun aanwezigheid zal ook antonen dat het hier rustig is.”

Veilige oversteek

Het beheren van het natuurgebied De Kleiputten zelf is één zaak, tegelijk maakt het ook deel uit van het bosuitbreidingsproject Bergmolenbos, waarmee de Vlaamse overheid 153 hectare groen wil inrichten tussen het Sterrebos en de woonwijk Zilverberg. Hoe blikst Natuurpunt Mandelstreke daarop vooruit? “De Kleiputten blijven natuurlijk een kwetsbare kern, maar dankzij het Bergmolenbos zullen die nu wel worden omringd door een rijke ‘bufferzone’”, vindt Piet Desmet. “Dat creëert meteen ook extra kansen voor de terugkeer van kwaliteitsvolle natuur. Met het Bergmolenbos krijgt Roeselare eindelijk zijn groene long. Het biedt ook perspectieven voor zachte recreatie. Jarenlang had men enkel oog voor woonuitbreidingsgebieden en wegen, bedrijven-terreinen en winkelcentra. Plannen voor meer bos werden altijd op de lange baan geschoven. Gelukkig merken we nu een ommekeer. Dat het bedrijfsleven als nieuwe partner mee in dit project stapt, stemt ons bijzonder tevreden.”

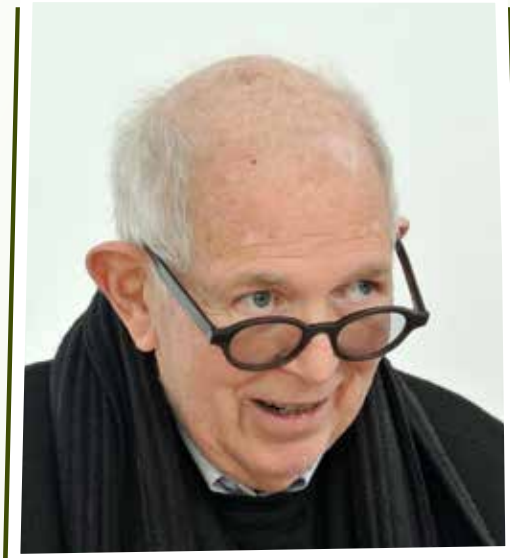
“Het is duidelijk: dit uitbreidingsproject vult een leemte in”, besluit Piet Desmet. “Nu al merken we dat wandelaars niet alleen de weg naar het Sterrebos vinden, maar alsmaar vaker ook naar het Bergmolenbos. Weliswaar ontbreekt nog een veilige over- of ondersteek tussen beide. Wat dat betreft zijn we alleszins vragende partij. Vandaag moeten rustzoekers de drukke Rijksweg N36 oversteken, maar minstens even belangrijk in dit hele verhaal is dat ze zich ook op een duurzame manier kunnen verplaatsen en dus niet per se naar de auto hoeven grijpen.”

(Interview dd. september 2014)

Fernand Callebert over Muze'um L, licht en landschap

“Het is hier elke dág Stonehenge”

Een wit gebouw op een groene heuvelrug, amper manshoog, met een brede, blinde gevel, enkel onderbroken door een overlangse inkeping. Het wekt nieuwsgierigheid en dat is ook de bedoeling. In het project Bergmolenbos zorgt dit Muze'um L dan ook voor de kunstzinnige invulling. “Het Muze'um L wil een katalysator zijn voor culturele evenementen rond licht, lijn en landschap”, aldus Fernand Callebert.

Qua voornamen maken ze het bij de Calleberts niet moeilijk, ze heten er allemaal Ferdinand of Fernand – de bezieler van het nieuwe Muze'um L blijkt de zevende in de rij te zijn. Wat ze nog gemeen hebben is hun kunstzinnigheid en grote culturele interesse. “Samen met Henri Horrie stond mijn overgrootvader Ferdinand halfweg de negentiende eeuw in Roeselare mee aan de wieg van Stedelijke Academie voor Schone Kunsten, later werd hij er ook directeur. Generatie na generatie heeft onze familie ‘gepredikt’ voor méér schoonheid. (Lacht:) Want een Callebert kan moeilijk om met lelijkheid!”

Ook de vader van Fernand Callebert – Fernand senior, jawel – was een man met smaak. Toen hij meteen na de Tweede Wereldoorlog op het hoogste punt van Rumbeke Villa Eksternest liet bouwen, deed hij daarvoor een beroep op Huib Hoste, dé pionier van de moderne architectuur in Vlaanderen. “Hij werd zowat onze ‘huisarchitect’ en ontwierp bijvoorbeeld ook de modernistische gevel voor onze winkel met designartikelen, Glas en Gleis, in de Ooststraat in Roeselare – vandaag de Zara.”

Glass sculptures

Zelf is Fernand Callebert ook al zijn leven lang met kunst bezig, en dan vooral met glassculpturen. “De transparantie van glas, het visuele spel van licht en ruimte, de steeds wisselende reflectie boeit mij zeer. Ooit maakte ik zelfs visuele concerten. Na het overlijden van mijn vader besloot de familie van Villa Eksternest een feestzaal te maken, maar dat bleek toch niet echt ons ding. In 1990 stelde ik voor er een kunstgalerie te beginnen. Als een soort hobby, zeg maar, al werd het al vlug een echte passie. Al de grootmeesters in de ‘glass sculptures’ hebben hier geëxposeerd, zeker nadat we gingen samenwerken met het Franse Musée-atelier départemental du Verre in Sars-Poteries, een gemeente in de buurt van Maubeuge. Toen Brugge in 2002 culturele hoofdstad van Europa werd, besloten we met de galerie naar ginder te verhuizen. In de Wollestraat en onder de naam Art O Nivo is die er nog altijd.”

Villa Eksternest was dan niet langer een galerie, het betekende geenszins dat ook de kunst er verdwenen was. Wel integendeel. Bij de bewoner, Fernand Callebert, rijpten meteen al weer nieuwe ideeën. “De basisgedachte was iets voor de gemeenschap te doen, voor een ‘kader’ te zorgen. Het was aan de kunstenaars om het in te

vullen. Ik hoefde er zelfs niks aan te verdienen, het is en blijft een hobby, alles wat we organiseren is gratis. Al vlug kwam ik uit bij een soort museumconcept. Een dubbel concept, weliswaar. Enerzijds als 'laboratorium' voor tijdelijke exposities, anderzijds als ankerpunt voor permanent werk."

Voor de realisatie van zijn ideeën wou Fernand Callebert niet alleen figuurlijk, maar ook letterlijk ruimte creëren. Lees: een nieuw gebouw neerpoeten, op de site die bij Villa Eksternest hoort, 2,5 ha groot. "Laat één zaak duidelijk zijn: dit project heb ik niet in mijn eentje klaargespeeld. Zowel mijn familie als de stad Roeselare en de provincie West-Vlaanderen, maar vooral ook de Denktank Cic, met een professor uit Eindhoven en een Duitse journalist, en de architect Marc Van Schuylenbergh, kwamen met suggesties op de proppen en hebben dit mee helpen realiseren."

"We hebben er lang over gedaan, wilden er hier, bovenop de heuvelkam, echt iets opvallend van maken – in de goeie zin van het woord. Het moest het omringende, glooiende landschap van de Bergmolens een meerwaarde geven. Daarvoor kwamen verschillende instanties, zoals stad en provincie tot Vlaamse Gemeenschap, uiteindelijk tot een overeenkomst. Het Muze'um L was een feit."

Noord-zuid lijn

De L in de naamgeving staat voor licht, lijn en landschap, de muze vonden Fernand Callebert en zijn kompanen in de geografische ligging van het museum en de noord-zuid lijn die erdoorheen loopt. Een ingebeelde lijn, die wordt uitgebeeld door de dwarse uitsparing in het gebouw en die hij ook in het omliggende landschap wil visualiseren. "Die 'spleet' in het gebouw ligt op exact 3°7'45" ten oosten van de meridiaan van Greenwich. Ten oosten vindt het museumgedeelte onderdak, in het westen is er een patio, een binnenplaats onder open hemel dus, waar de zon als monumentale lichtgenerator vrij spel

heeft en dus zelf de 'kunstenaar' is. In plaats van een zonnewijzer krijg je er als het ware het effect van een lichtwijzer. Afhankelijk van de positie van de zon verschijnen er, via de spleet, telkens weer andere lijnen en geometrisch figuren op de wanden. Met dat spel van licht en lijnen wil ik de aandacht trekken op iets waar mensen eigenlijk nooit op letten. Het is een ruimte voor verwondering. Méér moet het publiek er trouwens niet achter zoeken, iedereen kan er ongeremd over oordelen."

Die noord-zuid lijn is niet alleen belangrijk in de patio, ze staat bij Fernand Callebert ook symbool voor mensen die op eenzelfde lijn zitten, voor sites die verbonden worden. In de onmiddellijke buurt wordt de lijn alvast verlengd in het landschap en de natuur. Een eerste aanzet wordt noordwaarts spontaan uitgewerkt door een landbouwer. Tussen de maïs zal hij klaver inzaaien en zo de lijn visualiseren.

"Hoe langer we over die lichtmeridiaan gingen nadenken, en vooral ook over het parcours die hij volgt, hoe meer merkwaardigheden we ontdekten. Van de noordpool loopt hij de hele tijd door zee, om pas bij ons 'aan land te komen'. In België doorkruist hij bovendien enkel West-Vlaanderen. Bij onze zuiderburen passeert de lijn twee keer door een dorpje dat Petit Paris heet. In het zuiden volgt La Méridienne, de enige tolvrrije snelweg in Frankrijk, deels de meridiaan. En hij verlaat Spanje precies op een punt waar een lichttoren staat. Leuke bijzonderheden, toch?"

Wit, zilver, grijs

"Wat méér is", vervolgt Fernand Callebert. "De lichtmeridiaan O 3°7'45" komt ons land binnen in Blankenberge – de 'witte berg' – en passeert hier op het gehucht Zilverberg. In het noorden van Spanje, in de provincie Gerona, gaat hij ook over de Montgri, hetgeen grijze berg betekent. Van wit over zilver naar grijs, dus. Het zijn allemaal toevalligheden, maar toch, het kan de aanzet zijn voor iets creatiefs, een meridiaan die

ideeën verbindt. Het zou mooi zijn mochten eigenaars van terreinen die zich in West-Vlaanderen, in Frankrijk of Spanje op de lijn bevinden de mogelijkheid bieden om er creaties op te plaatsen." Overigens werd de boodschap intussen al her en der begrepen. Zo schonken de nazaten van wijlen de beeldhouwer Joost Laroy spontaan twee kunstwerken in erfpacht aan. "Joost Laroy stelde ooit tentoon in het Leuvense Museum M, straks op 'de lijn' bij het Roeselaarse Muze'um L – ook weer zo'n bijzondere toevalligheid. We lanceerden de gedachte, maakten de infrastructuur en de 'lijn' klaar. Het maakt dat dit bescheiden museum op de Bergmolen een deel van een groot geheel wordt. Ik voel trouwens dat het idee her en der begint 'op te borrelen'. Alsmáar méér mensen komen bij ons aankloppen. Ook al omdat ze begrijpen dat er politiek noch religie of geldgewin achter steekt. De lichtmeridiaan, het museum is er voor iedereen, dat is de basisgedachte."

Er is 'de lijn', maar anderzijds ook het nieuwe witte, strakke gebouw op de heuvel, bovendien lieten Fernand Callebert en de Denktank Cic er achter ook een soort amfitheater creëren. En dan zijn er nog de grote tuin, de 'wilgen allée' naar de archeologische site én het terrein dat ze, als een soort appendix, belangeloos ter beschikking stellen voor de leerlingen van de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten.

Amfitheater

"We trachten de bekende vakjes in de 'kunst' te overstijgen door de mensen aan te sporen het geheel te ontdekken. Kijk, het gebouw op de kim is overal een meter tachtig hoog, niet méér dan manshoogte dus. Die meter tachtig komt ook terug in het groenpad errond en is evenzeer de breedte van de traploze gang die je naar beneden in het museum leidt. Deze gang is evenmin overkapt, je geniet er als het ware van een ingekaderde hemel. Het lijkt alsof je meteen in een totaal andere wereld terechtkomt. Eenmaal in de

patio zet de zon, door de overlangse inkeping, de lengtegraad $\odot 3^{\circ}7'45''$ in een lichtlijn om. Op de 'echte' middag wordt die loodrecht. (Licht:) Elk jaar trekken veel mensen naar Stonehenge om samen de zonnewende te ervaren, wel, hier is het elke dag Stonehenge!"

Samen met de tuinen is de patio dagelijks (van 11 tot 17 uur) voor iedereen gratis toegankelijk, het eigenlijke Muze'um L, rechts van die patio, opent enkel op zondag (11u.30 – 17 uur) de deuren. Vanuit die museumruimte kijk je uit op het amfitheater, wat een unieke sfeer creëert. Je ziet de halve boog en erboven niets dan lucht, een horizon van groen en blauw. Volgens Fernand Callebert zorgt dit effect voor rust, er komen in dat amfitheater dan ook geen beelden.

"Is 'de lijn' bedoeld voor permanent werk, dan zijn de tuin en het museum bedoeld voor tijdelijke tentoonstellingen. Ze zullen samenlopen met de seizoenen en dus op 21 september, 21 december, 21 maart en 21 juni telkens wisselen. Er is plaats voor zowel beeldhouwwerk als schilderkunst, fotografie, poëzie, muziek, theater, enzovoort. Iedereen die met kunst bezig is, kan er terecht. De curator is Henk Delabie. Met de kandidaat-exposanten willen we immers graag op dezelfde 'lijn' zitten..."

(Interview dd. september 2014)

◆ Colofon

Deze leidraad brengt het verleden, heden en toekomst van het gebied Bergmolenbos/Sterrebos in kaart. De leidraad werd ontwikkeld op initiatief van het Stad-Land-schap 't West-Vlaamse hart en het stadsbestuur van Roeselare. Beiden organisaties willen de inwoners van 't West-Vlaamse hart aanzetten om dit fantastische gebied in volle ontwikkeling te verkennen. De leidraad dient toekomstige gidsen inhoudelijk te ondersteunen om verkenningen doorheen het gebied te begeleiden.

Meer info: www.westvlaamsehart.be

Auteur: Patrick Cornillie

Redactie: Stad-Land-schap 't West-Vlaamse hart

Werkten mee: Martine Lakiere (Roeselare), Nick Demets (Roeselare), Jozef Goderis (V.O.B.o.W.-WAR), Willem Hantson (Radar), Aline Verbeeck (Terf), Koen Vankeirsbilck (Stad-Land-schap 't West-Vlaamse hart), Roeland Vanlerberghe (Stad-Land-schap 't West-Vlaamse hart)

Beeld: Bart Devos (B-arts), Piet Desmet, Gilbert Bolle

Vormgeving: Grafische dienst, Provincie West-Vlaanderen

Druk: 1ste druk – oktober 2015 - Grafische dienst, Provincie West-Vlaanderen

Met de steun van:

